

Avhumanisering mot bättre vetande

*En studie om oavsiktlig avhumanisering av tiggande
EU-migranter i svensk media*

Bim Palmqvist

Kandidatuppsats

HT-2015

Abstract (English)

As the xenophobic climate hardens around Europe, begging EU migrants are becoming more embattled. News coverage of this begging is constant and is creating upset within the Swedish streetscape. The study defines the concept of *unintentional dehumanisation* to better understand the role of media in the creation of stereotypes and the discrepancies between the beggar and non-beggar. Thereafter follows an exemplification of how begging EU migrants are portrayed in Swedish media today. With an ameliorative approach, the concept of dehumanisation is then created as a fusion of theoretical concepts such as *humanity, infrahumanisation, non-normative behavior, physical and moral disgust* and *instrumentalisation*. Whereupon a selection of articles from Swedish newspapers *Svenska Dagbladet*, *Dagens Nyheter*, *Sveriges Radio*, *Sveriges Television*, *Aftonbladet* and *Expressen* that illustrate the definition analysed. The study highlights the complexity of reporting independently without nourishing prejudices. In conclusion, it appears that the media today has created dehumanisation of migrants in an unconscious manner.

Keywords: Dehumanisation, Infrahumanisation, Media, Ameliorative conceptualisation, Non- normative behavior, Disgust , Instrumentalisation, Begging, Romas , EU migration.

Abstract (Svenska)

Det främlingsfientliga klimatet hårdnar runt om i Europa och tiggande EU-migranter är hårt ansatta. Nyhetsbevakningen av tiggandet är ständig och förändringen av den svenska gatubilden upprör. I studien definieras begreppet *oavsiktlig avhumanisering* för att bättre förstå medias roll i skapandet av stereotyper och diskrepans mellan tiggande och icke-tiggande. Därefter följer en exemplifiering av hur tiggande EU-migranter skildras i mediala rum idag i Sverige. Enligt en *ameliorativ* begreppsbestämning skapas begreppet avhumanisering som en sammansmältning av teoretiska begrepp såsom *mänsklighet*, *infrachumanisering*, *icke-normativt beteende*, *fysisk och moralisk avsmak* samt *instrumentell människosyn*. Varpå ett urval av artiklar från *Svenska Dagbladet*, *Dagens Nyheter*, *Sveriges Radio*, *Sveriges Television*, *Aftonbladet* och *Expressen* som illustrerar definitionen analyseras. Studien belyser komplexiteten med att rapportera oberoende utan att ge näring åt fördomar. I slutsatsen visas att avhumanisering idag sker genom att den tredje statsmakten rapporterar på ett omedvetet sätt.

Nyckelord: Avhumanisering, Infrachumanisering, Media, Ameliorativ begreppsbildning, Icke-normativt beteende, Avsmak, Instrumentell människosyn, Tiggeri, Romer, EU-migration.

Innehållsförteckning

<i>Abstract (English)</i>	2
<i>Abstract (Svenska)</i>	3
<i>Innehållsförteckning</i>	4
<i>1. Inledning</i>	6
1.1 Avhumanisering nu och då	6
1.2 Mänsklig värdighet	7
1.3 Den växande unionen och främlingsfientliga vindar	7
1.4 Dagens mediala klimat	8
1.5 Problem, syfte och frågeställning	9
1.6 Primärmaterial	10
1.7 Avgränsningar	11
<i>2. Historisk och akademisk kontext</i>	12
2.1 Tiggeri nu och då	12
2.2 Tidigare forskning om avhumanisering	15
2.2.1 Människovärde	16
2.2.2 Omedveten avhumanisering	18
2.2.3 Infrahumanisering	20
2.2.4 Mänskliga egenskaper och mänsklig natur	22
2.2.5 Reflektioner	23
<i>3. Teorier om tiggeri och avhumanisering</i>	25
3.1 Obehagligt avvikande	25
3.2 Fysisk och moralisk avsmak	27
3.3 Instrumentell människosyn	28
<i>4. Oavsiktlig avhumanisering – en begreppsbestämning</i>	30
4.1 Ameliorativ begreppsutveckling	30
4.2 Villkoren för att avhumanisering ska föreligga	31
4.3 Avhumanisering – en definition	33
<i>5. Skildringar av tiggande i media</i>	34
5.1 Icke-normativt beteende	34
5.1.1 Ligor och organiserad brottslighet	34
5.1.2 Stör gatubilden	35

5.2 Djuriska metaforer	36
5.3 Avsmak	37
5.3.1 Fysisk avsmak	37
5.3.2 Moralisk avsmak	38
5.4 Kvantifierad fattigdom	39
<u>6. Diskussion och analys</u>	<u>40</u>
6.1 De tiggande saknar röst	40
6.2 De tiggande som annorlunda	41
6.2.1 Social obalans	41
6.3 De tiggande som djur och som orena	42
6.4 Tiggeriet som omoral	43
6.4.1 Brottslighet	43
6.4.2 Tiggeri som oärlighet	43
6.5 Objektivisering av tiggandet	44
<u>7. Avslutande reflektioner</u>	<u>45</u>
7.1 Metodologiska reflektioner och lärdomar	46
<u>8. Fortsatt forskning</u>	<u>47</u>
<u>9. Sammanfattning</u>	<u>47</u>
<u>10. Källor</u>	<u>49</u>
10.1 Primärmaterial	51

1. Inledning

1.1 Avhumanisering nu och då

I alla tider har vi människor skapat våra identiteter genom att identifiera oss med vissa och distanserat oss från andra. Detta kan ske medvetet men är framförallt en naturlig, omedveten drivkraft. När skiljelinjerna mellan individer förstärks riskerar "de andra" att bli mindre mänskliga och "vi" normaliseras.¹ De uteslutna blir då avhumaniserade och detta har bland annat använts som strategi för att distansera individer ifrån varandra i krigssammanhang. Det underlättar om de som ska utplånas inte är lika mycket människor som oss andra och man kan på detta sätt rättfärdiga att frånta fienden deras mänskliga rättigheter.² Nyhetskanalerna har medvetet använts i opinionsbildande syfte och utnyttjat sin maktposition i syfte att avhumanisera motståndare. Medial rapportering är då ett verktyg för att kunna genomföra propagandaaktioner som leder till avhumanisering.³

Idag används begreppet avhumanisering för att beskriva vardagliga företeelser och har därigenom smugit sig in i vårt vardagsspråk. Det har gått från att beskriva de aktiva strategierna till att förklara ett omedvetet fenomen som kan uppträda utan avsikt. Termen har på så sätt blivit lite mer tillåtande men också komplex då den nu utan någon självklar definition används inom olika diskurser. Men faktum kvarstår, avhumanisering sker när en människa eller grupp uppfattas som mindre mänsklig. Däremot råder det delade meningar om vad som mer precist anses som "mänsklig", alltså vilka egenskaper som ska tas ifrån "de andra" för att avhumanisering ska ske.⁴ I denna studie kommer därför begreppet oavsiktlig avhumanisering att definieras med samtida medial kontext i fokus.

¹ David L. Smith, 2011, *Less Than Human: Why We Demean, Enslave, and Exterminate Others*, St. Martin's Press, New York, s.336.

² Sophie Oliver, 2011, "Dehumanization: Perceiving the body as (In)human" i Kaufmann, Kuch, Neuhaeuser, Webster, et al., *Humiliation, Degradation, Dehumanization : Human Dignity Violated*, Springer, s.91.

³ Ibid., s.88

⁴ Nick Haslam, 2006, "Dehumanization: An Integrative Review", *Personality & Social Psychology Review*, Lawrence Erlbaum Associates, vol. 10, no. 3, Abstract.

1.2 Mänsklig värdighet

Efter andra världskriget sammanträdde inflytelserika människor från världen över och skapade vad som kom att kallas de Förenta Nationerna. Gemensamt sammanställde de den allmänna deklarationen om de mänskliga rättigheterna som skulle förhindra grym och inhuman behandling av människor från att upprepa sig. Hittills hade rättighetsdokument varit exkluderande exempelvis mot kvinnor, som i den Franska deklarationen om människan och medborgarens rättigheter, eller mot slavar som i den Amerikanska självständighetsförklaringen. Nu skapades ett dokument som skulle inbegripa alla individer över alla nationsgränser.⁵

I de tidigare dokumenten hade det funnits en exkluderande underton men nu skapades skydd och immunitet i egenskap av att vara människa. Vad mänsklighet inbegriper definieras inte i deklarationen men det nämns att människor är utrustade med mänsklig värdighet (från engelskans dignity).⁶ Vad som kännetecknar avhumanisering beror på vilken människosyn man utgår ifrån, vilka egenskaper som är utmärkande för människor och skiljer oss från övriga ting och varelser, i detta fall mänsklig värdighet. Att förneka någon mänskliga egenskaper kan leda till en kränkning av dess mänskliga rättigheter, avsiktlig som oavsiktlig.

1.3 Den växande unionen och främlingsfientliga vindar

Den europeiska unionen utlovade fri rörlighet för kapital och arbete vilket skulle leda till ökad tillväxt och ekonomiskt välstånd. En gemensam valuta skapades och lagar och förhållningsregler standardiserades för att underlätta för historiens mest integrerade handelsunion. Den fria rörligheten var ämnad för arbetskraft, för att kompetens skulle vara lättillgänglig för företag och inte inbunden av landgränser. Inte för att distribuera arbetslöshet, misär och fattigdom.⁷ När Bulgarien och Rumänien trädde in i unionen år 2007 öppnades

⁵ David Miller, 2003, *“Political philosophy: a very short introduction”*, Oxford University Press, Oxford, s. 70-72.

⁶ Universal Declaration of Human Rights, UN Doc. A/RES/217 (III), 10 December 1948.

⁷ Desmond Dinan, 2005, *“Ever closer union: an introduction to European integration.”*, 3. uppl., Lynne Rienner, Boulder, s.2.

länderna upp för migration mot resten av Europa. De effekter som följde var inte väntade och knappast avsedda.

Folkgruppen romer hade låg prioritering både av unionen och de inträdande länderna under förhandlingarna och när de fick möjligheten att migrera till övriga medlemsländer märktes en tydlig förändring av Europas gatubild. En påtaglig andel av migranterna kommer ifrån djup fattigdom vilka i stor utsträckning försörjer sig genom tiggeri⁸. Fattigdomen som fanns inom unionen vid tillträdet var inte lika synlig men i och med det ökade tiggeriet är misären nu en del av övriga samhällsmedborgares vardag. Detta har skapat upprördhet som gett näring till den främlingsfientlighet som växer sig starkare i Europa.⁹ Det sticker i ögonen på den politiska eliten och de enskilda staterna har det vanskligt att hantera problemen. Särskilt Frankrike och Italien är länder kända för att man där med olika medel har försökt bli av med tiggarna.¹⁰

1.4 Dagens mediala klimat

Det starka intryck som tiggeriet skapar hos människor noteras i samhällsdebatten samt på forum och kommentarsfält under nyhetsartiklar samt i sociala media. Samtidigt är den växande minoriteten av hemlösa EU-migranter på den politiska agendan och artiklar skrivs och nyhetsinslag sänds i parti och minut om problematiken.¹¹ Nyhetsrapporteringen har varit intensiv på senare tid. Det har givetvis inte heller undgått skribenter i de svenska högerextrema nättidningarna som ofta och gärna uttalar sig om fenomenet. Media har idag en annan roll än de haft under krigstider och de stora nyhetskanalerna försöker tydligt väga upp den främlingsfientliga våg som sköljer över Europa. Jag kommer att visa hur de, trots dessa avsikter, riskerar att bidra till en oavsiktlig avhumanisering.

⁸ Jag kommer att använda begreppet "de tiggande" genomgående i studien för att belysa tiggeri som en aktivitet snarare än en identitet, till skillnad från tiggare. Att tigga definierar jag som att be om pengar eller varor i publika miljöer utan utbyte av vara eller tjänst. Att samla in pengar till en organisation, att gatumusicera eller att sälja tidningar är enligt denna definition inte tiggeri. Mer om detta senare.

⁹ European Commission, 2004, "*The Situation of Roma in an Enlarged European Union.*", Fundamental Rights and Discrimination, DG Employment and Social Affairs, Unit D3, s.11.

¹⁰ Damien McElroy, "Roma attack in Paris: French Roma by numbers", *The Telegraph*, 19 juni 2014, [hämtad 2015-12-16].; Christian Fraser, "French crack down on Roma gangs", *British Broadcasting Corporation (BBC)*, 6 januari 2012, [hämtad 2015-12-16].; Isabel Fonseca, "The truth about Gypsies", *The Guardian*, 24 mars 2000, [hämtad 2015-10-16].

¹¹ European Commission, 2004, s.9-10.

1.5 Problem, syfte och frågeställning

I denna studie kommer begreppet *oavsiktlig avhumanisering* definieras för att öka förståelsen för hur fenomenet används i svensk media idag. Därefter sker en fallstudie av nyhetsrapportering där fenomenet framträder på vilken begreppet analyseras. Studien sker alltså i två steg, det första är en begreppsutveckling anpassad till en svensk samtida medial kontext, därefter en tillämpning av definitionen.

Det mångfasetterade begreppet avhumanisering har gått från att främst beskriva effekter av krigspropaganda till något som sker utan avsikt, möjligen på grund av vårdslöshet eller genom olyckshändelse. Det är just denna omedvetenhet som problematiseras här. Syftet med uppsatsen är därför att utveckla begreppet oavsiktlig avhumanisering anpassad till en samtida medial kontext samt att skapa en begreppsdefinition som kan nyttjas för att skapa medvetenhet och därför undvika denna typ av misstag.

Med hjälp av begreppet granskas sedan det språkbruk och de uttalanden som används i rapporteringen av tiggeriet av de största svenska nyhetsrapportörerna, de som ger sken av att försöka motverka den främlingsfientliga våg som sprider sig över Europa. En sådan analys svarar på om nyhetsbevakningen som den ser ut idag försvårar integreringen av tiggande EU-migranter.

Därefter är det intressant att diskutera om mediernas eventuella omedvetenhet av rapporteringen spelar extremismen i händerna eller ej eftersom de nyhetskanaler som analyseras uppger sig vara oberoende. Studien kommer inte svara på vilka konkreta effekter den mediala övervakningen får utan endast analysera olika avhumaniseringstekniker i en medial kontext.

Studien preciserar alltså ett teoretiskt begrepp för att bättre tolka mediernas roll i bevakningen av tiggeri vilket leds av frågeställningarna:

1. Hur ska oavsiktlig avhumanisering definieras för en bättre förståelse hur fenomenet förekommer i dagens svenska mediala rapportering om tiggeri?

För att vidare diskutera:

2. Hur bidrar svenska medier till att skapa avstånd mellan de tiggande och de icke tiggande?

1.6 Primärmaterial

Primärmaterialet som används i denna studie är debattartiklar, ledare, krönikor, reportage samt övriga nyhetsartiklar och nyhetssändningar rörande tiggande romer eller tiggande EU-migranter. De kanaler som valts ut är de två största svenska dagstidningarna Svenska Dagbladet (obunden moderat) och Dagens Nyheter (oberoende liberal), de två största kvällstidningarna Aftonbladet (socialdemokratisk) och Expressen (liberal) samt public service, Sveriges Radio och Sveriges Television. Samtliga kanaler utger sig för att vara partipolitiskt obundna. Storleken på kanalerna spelar roll då de troligtvis är opinionsbildande och därmed har ett större moraliskt ansvar än mindre kanaler. De har inte heller främlingsfientliga eller högerextrema undertoner vilket gör att eventuella avhumaniseringstekniker som används kan antas vara oavsiktliga.

De utvalda artiklarna är publicerade i kanalernas onlinearkiv mellan januari 2010 och augusti 2015 och återspeglar endast en del av all den nyhetsmedia som publicerats under tidsspännet. Urvalet är gjort för att visa på hur en oavsiktlig avhumanisering kan ske, inte för att representera hela bilden. Selektionen av artiklar lyfter fram att omedveten avhumanisering sker enligt den begreppsdefinition som formas i studien.

Varför det är intressant att använda media för att tillämpa begreppet omedveten avhumanisering finns det olika skäl till. Bland annat är media viktigt för individers känsla av sammanhang och identitetsskapande. Sammanhanget skapas genom möjligheten till igenkänning som de olika perspektiv som media levererar av det som händer i världen. Konsumenten får hjälp att skapa sig en omvärldsuppfattning. Identiteten byggs till viss del genom de sociala normer som skapas i media och sprids därigenom.¹² Detta innebär att mediala budskap rotas djupt i individer vilket gör det extra angeläget att förmedla ett icke-diskriminerande budskap.

Den mediala rapporteringen är även intressant för att den når ut till så pass många människor. Om kanalerna ger en omedveten effekt så kan konsekvenserna vara oerhörda och omedvetenheten gör då att fenomenet troligtvis inte motverkas. Om omedveten avhumanisering sker i rapporteringen är en stor del av Sveriges befolkning i skottgluggen för

¹² Jostein Gripsrud, 2011, *Mediekultur, mediesamhälle*, 3. uppl. Daidalos, Göteborg, s.19.

att själva införliva avhumanisering. Hur detta påverkar människor studeras inte här men konsekvenserna kan vara betydande.

Effekterna av rapporteringen går att spekulera kring men är svårare att mäta. Åtminstone görs inte ett sådant försök i denna studie. Det är svårt att veta den faktiska inverkan på konsumenterna och generaliseringar bör undvikas då budskapen tas emot på olika sätt. Så många läsare och tittare som nås av informationen, lika många olika uppfattningar och tolkningar kommer finnas. Det kan även finnas motverkande faktorer som inte tas i hänsyn i denna studie. Eftersom materialet endast är ett axplock av samtlig information som konsumenterna nås av genom dessa kanaler är det inte lämpligt att dra några slutsatser om avhumaniseringens inverkan.

1.7 Avgränsningar

Uppsatsens fokus är på tiggande EU-migranter från Rumänien och Bulgarien vilka i media även kan kallas tiggare eller romer. När nyhetsmedia belyser romer i sammanhang om tiggeri måste man fråga sig om rapporteringen är tillförlitlig då de tiggande själva sällan ges utrymme att bekräfta att de tillhör just denna minoritet. Därför kommer denna uppsats inte särbehandla dessa artiklar om tiggande romer från de övriga om tiggande EU-migranter trots att denna grupp är extra utsatt. Även begreppet *tiggare* har blivit samlingsnamn för tiggande EU-migranter. Det är underförstått att det inte innefattar svenska hemlösa.

Begreppet avhumanisering kan även användas i positiv mening. Till exempel kan krigshjältar kallas för cyborger, robotliknande människor, för att likna dem vid individer med omänsklig styrka och skickliga krigare. Här handlar det om en övermänsklighet, att de stridande är starkare och uthålligare än vanliga människor. Detta är inte av intresse för studien och analyseras därför inte.

2. Historisk och akademisk kontext

2.1 Tiggeri nu och då

Redan under medeltidens Europa fanns det marginaliserade grupper som försökte försörja sig genom tiggeri. Katolicismen var då den dominerande tron och de allmosor som gavs till de tiggande ansågs på något sätt vara avlastande för de egna synderna. Att skänka gåvor till de fattiga var aktningsvärt och de fattiga gjorde goda gärningar genom att ta emot dessa gåvor. Därför togs tiggande ofta emot av kyrkan. När den protestantiska läran så småningom slog rot ändrades synen på tiggeri. Arbetsmoral prisades och plötsligen ansågs sysslolöshet vara omoraliskt. Tidigare hade man sett fattigdom som oturliga missöden men attityderna hårdnade. Arbetslöshet var resultat av lättja och slapphet och blev därför förknippat med skam och skuld.¹³

Det var inte förrän på 1800-talet som fattigdom sågs som ett samhällsproblem och ett resultat av ojämlika arbetsmöjligheter eller orättvisa livsöden. Innan detta paradigmskifte hade man ett individualistiskt synsätt på tiggeriet, alltså att personen själv hade åsamkat sin livssituation. Nu sågs det snarare som ett systemfel där en viss samhällsgrupp löper större risk att hamna i fattigdom. Samhällsproblemet skulle först avhjälpas med filantropi och gåvor som på medeltiden men in på 1900-talet ökade kraven på statens ansvar och som följd började välfärdssamhället att byggas. Till exempel avsåg arbets- och bostadsmarknadspolitiken stimulera ekonomin eftersom massarbetslöshet och fattigdom sågs som ett hot mot tillväxt, därav ett samhällsproblem.¹⁴

Tiggeriet minskade under 1900-talet, men inte endast till följd av de sociala reformerna. Tiggeri och arbetslöshet kriminaliserades enligt lösdrivarlagen (1885-1964) och de tiggande kunde därför bli tvångsomhändertagna och placerade på tvångsarbetsplatser (som infördes 1918). Dessa utsatta grupper var stigmatiserade till den grad att de inte kunde åtnjuta samma

¹³ Anna Meeuwisse & Hans Swärd (red.), 2013, *Perspektiv på sociala problem*, 2., omarb. utg., Natur & Kultur, Stockholm, s. 29-31.

¹⁴ Ibid., s. 30-31

fri- och rättigheter som övriga samhällsmedborgare. Ända fram till 1945 hade de fattiga, de som fick fattigvård, ingen rösträtt och kunde bli anhållna av polis utan riktig grund.^{15,16}

De lagar som var riktade mot tiggande och lösdrivare från slutet av 1800-talet framåt mitten av 1900-talet gick i synnerhet ut över romer. Lösdrivare var en svårdefinierad samhällsgrupp men sågs som det samhällsproblem som återstod efter att alkoholister och brottslingar omhändertogs av den nya tidens sociala inrättningar.¹⁷ Både tattare och zigenare, dåtidens benämning av romer, definierades som lösdrivare.¹⁸ Folkgruppens huvudsakliga sysselsättning var skrothandel, byteshandel, dörrförsäljning och tiggeri och deras livsstil sades bringa oreda och hota den samhälleliga säkerheten. Man skiljde mellan ärliga och oärliga försök till försörjning, romernas arbeten tillhörde de senare. Dessa typer av verksamhet ansågs vara en grogrund för kriminalitet och lagarna försvårade för romer att försörja sig. Fördomarna om folkgruppen och dess livsstil ledde till antagande om lagöverträdelser vilket underlättade för poliser att arresteras dem.¹⁹

Under efterkrigstiden blomstrar Sveriges ekonomi och lösdrivarlagen avskaffas då den inte längre behövs. Välfärdens skyddsnät är nu starkt nog för att fånga upp de marginaliserade grupperna. Från 60-talet till och med 80-talets slut fanns det inte längre något tiggeri i landet. Dick Harrison, professor i historia, menar att denna period är en historisk avvikelse. Han säger att tiggeri har funnits så länge fattigdom har funnits och det är sällan samhällen har varit utan dessa två.²⁰ Vad det gäller romers utsatthet tilläts de under denna period få svenskt medborgarskap. Deras kultur ansågs omodern och de kategoriserades som socialt handikappade varpå de placerades i olika inskolningsprogram. De skulle moderniseras enligt

¹⁵ Ulla Beijer, *Tiggeri: ett nygammalt fenomen*, Forsknings- och utvecklingsenheten, Socialtjänstförvaltningen, Stockholm, 1999, s.18-19.

¹⁶ Meeuwisse & Swärd, 2013, s. 30-31

¹⁷ Johan Edman, 2008, "Lösdrivarlagen och den samhällsfarliga lättjan", i Hans Swärd & Maria-Anna Egerö (red.), *Villkorandets politik: fattigdomens premisser och samhällets åtgärder – då och nu*, Borås, s. 135.

¹⁸ Norma Montesino, Ida Olhsson Al Fakir, 2015, "Romer i Sverige, ett socialhistoriskt perspektiv", *Socialmedicinsk tidskrift*, vol. 92, no.3, s.309.

¹⁹ Regeringskansliet, 2015, "The dark unknown history: white paper on abuses and rights violations against roma in the 20th century", *Fritzes*, Stockholm, [hämtad 2015-10-16], s.250-251.

²⁰ Melin, Elin, "Tiggeri genom Tiderna, ett Socialt Dilemma", *Forskning*, 14 april, 2015, [hämtad 2015-12-15].

dåtida svensk värdegrund och bland annat tilläts romska barn för första gången gå i skola. Detta lättade deras utsatthet något.²¹

I en FoU-rapport gällande Stockholmsregionen noteras att tiggeriet var ökande under senare delen av 1990-talet.²² Det hade under detta årtionde skett nedskärningar inom socialtjänst och psykiatri och vissa hävdade att detta var en orsak till att allt fler hamnade i tiggeriet.²³ Under denna period var sinnebilderna av de tiggande bostadslösa medelålders, främst män, med psykosociala nedsättningar och eventuella alkohol- och drogmissbruk. Tiggeriet var i vissa fall ett alternativ till kriminalitet och en inkomstkälla för att dryga ut socialbidraget.²⁴ I media övervakade man tiggeriet under år 1997 då det redovisades hur mycket pengar som kunde intjänas vid en dags tiggande. Detta kan ha uppmuntrat till tiggeri och anses enligt rapporten vara en plausibel orsak till att tiggeriet ökat.²⁵ Aldrig nämns EU-medborgare eller invandring som orsak utan snarare att det är ett resultat av dåliga ekonomiska tider i landet.

I och med den snabbt växande globaliseringen och synen på universella fri- och rättigheter har synen på tiggeri åter förändrats. Fattigdomen är inte längre ett individuellt problem eller ett svenskt samhällsproblem, det är idag ett internationellt problem. Framväxten av den Europeiska Unionen har öppnat gränser medlemsländerna emellan. Detta har gått hand i hand med en internationell politik som svarar upp mot problem som den fria rörligheten har medfört.²⁶ Ansvar för att kunna försörja sig själv anses inte längre vara individens, som innan reformationen på medeltiden, den egna statens, som på 1900-talet, utan har förflyttats ytterligare ett steg bort.

Den rådande situationen i Sverige är att tiggeriet ökar, vilket inte är nytt ur ett historiskt perspektiv. Däremot är det internationella synsättet med förskjutet ansvar något nytt. Detta gör att attityder och ansvarskänslor ändras. De svenska medborgarna känner möjligtvis mindre solidaritet till de utsatta då det är ett problem som man anser borde tacklas i unionen

²¹ Montesino, Ohlsson Al Fakir, 2015, s. 310-311.

²² Beijer, 1999, s.134.

²³ Ibid., s.130.

²⁴ Ibid., s. 128-129.

²⁵ Ibid., s.13.

²⁶ Meeuwisse & Swärd, 2012, s. 32-33.

eftersom det skapats av unionen. Denna studie kommer inte ge svar på hur attityderna har förändrats, men det är intressant att ha i åtanke när man studerar hur media belyser diskrepansen mellan "vi" och "dem". Det är även värt att ha i åtanke att romer, som är en del av de tiggande EU-migranterna, har en lång och inte helt okomplicerad historia av utanförskap och diskriminering i landet. Det är eventuellt så att seglivade fördomar finns kvar än idag och färgar hur tiggeriet skildras.

2.2 Tidigare forskning om avhumanisering

Avhumanisering är ett mångfacetterat begrepp som används för att beskriva en rad olika situationer. För att ringa in hur vi kan förstå begreppet idag, i en samtida kontext, använder jag studier som försöker förklara olika aspekter av begreppet. Eftersom det används inom olika skolor, med olika perspektiv och olika människosyn, vilket vi snart kommer lägga märke till, finns ingen entydig definition. Här nedan försöker jag därför presentera olika relevanta studier som gemensamt eftersträvar att förtydliga hur vi ska förstå avhumanisering som den ser ut i svensk media idag, om det nu sker sådan.

Samtliga studier som nedan granskas uppfyller följande urvalsprinciper: *De har tidsenlig relevans.* För att studierna ska vara aktuella är de inte äldre än 15 år. *De har i avsikt att förklara avhumanisering.* Studierna fokuserar på avhumanisering och författaren har publicerat flera artiklar inom ämnet. *De är inte överens om samma definition.* De ska alla ha olika infallsvinklar och inte vara enade kring samma slutsatser. För att fånga begreppets vidd används här studier från olika vetenskapsgrenar. Dessa studier kommer samlat vara nödvändiga att utgå ifrån för att förklara komplexiteten kring avhumanisering.

För varje studie redovisas: *Information om författaren.* Dennes namn, titel och verksamhetsområde. *Grundläggande information om studien.* Om det en artikel eller bok, om artikel: var den är publicerad, namnet på studien vilket år är den publicerad. *Djupgående information om studien.* Vilken kontext den är skriven i (teoretisk eller empirisk), vad den har i avsikt att förmedla, vilken människosyn som belyses, hur avhumanisering definieras, vilka svagheter respektive styrkor som finns och eventuellt övriga synpunkter. Med människosyn menar vi vilken syn som forskaren har på människans egenskaper, alltså vad som skiljer människor från övriga ting. I forskningsöversikten kan man urskilja samband mellan akademisk gren och definitionen av mänsklighet.

2.2.1 Människovärde

Sofie Oliver, doktor i mänskliga rättigheter och kulturstudier, har medverkat i boken *Humiliation, Degradation, Dehumanization* från 2011.²⁷ I boken diskuteras avhumanisering i kontexten mänskliga rättigheter och mänsklig värdighet. I förordet förklaras att mänsklig värdighet skiljer människan från djuren men att det däremot inte finns någon universell förståelse av innebörden. I boken visas begreppets mångsidighet med varje medförfattares individuella syn på hur mänsklig värdighet borde förstås. Synen på människan med mänsklig värdighet som egenskap är framstående i de internationella mänskliga rättighetsdokumenten och kan bland annat kännas igen från den allmänna deklarationen om de mänskliga rättigheterna.²⁸

Oliver har skrivit kapitlet *Dehumanization: Perceiving the body as (In)human* där hon beskriver begreppet avhumanisering och mänsklig värdighet ur tre perspektiv, förövarens, offret och åskådarens. Enligt henne är avhumanisering sammankopplad med kränkning av mänsklig värdighet då de båda sker genom förnedring, instrumentalisering och förödmjukelse. Studien består av teoretiska resonemang som är förankrade i återberättande dokument från fall där avhumanisering skett. Ett vanligt sätt att se på avhumanisering är genom att använda antitesen till fenomenet "människa" och därigenom identifiera vad som måste uteslutas för avhumanisering att ske. Författaren instämmer med en sådan definition av begreppet men belyser vikten av att undvika förenklingar. Detta görs genom att diskutera konflikter som uppstår när människovärdet försvaras som en abstrakt princip samtidigt som olika former av avhumanisering sker i praktiken med kroppsliga upplevelser eller kränkningar.²⁹

Den mildaste formen av avhumanisering är på samhällelig nivå och kallas moralisk exkludering. I de flesta samhällen råder konsensus kring vad som anses omänskligt vilket kan nå medborgare genom politiska beslut eller hur media porträtterar *vi* och *dem*. Den som bryter mot dessa normer blir genast marginaliserad och betraktas som en främling från den moraliska gemenskapen, alltså exkluderad från samhällsdeltagande. Vad som anses avhumaniserande skiljer sig från kultur till kultur och har utvecklats genom historien men är,

²⁷ Kaufmann, Paulus, Kuch, Hannes, Neuhaeuser, Christian., Webster, Elaine, et al., , 2011, *Humiliation, Degradation, Dehumanization : Human Dignity Violated*, Springer, Dodrecht.

²⁸ Ibid., s.V.

²⁹ Oliver, 2011, s.85.

enligt författaren, ofta kontroversiellt då det är svårt att enas kring rätt och fel. Oliver hävdar att avhumanisering delvis växer fram i form av fördomar om grupper.³⁰

I studien presenteras vittnesmål och redogörelser där offren har uppfattat sig själva som avhumaniserade och där även förövare och åskådare uppfattat offren som inhumana. Att tillhöra mänskligheten, att "vara mänsklig" innebär, enligt författaren, att ta del av samhällslivet och få sin personliga identitet respekterad. Att inte få sin identitet erkänd är avhumaniserande och exkluderar från samhällsdeltagande, att förlora gemenskap, är en effekt av avhumanisering. När offret förlorar sitt självbestämmande, sin representation och röst eller sitt erkännande som samhällsmedborgare kan det i värsta fall leda till att offret i omvärldens ögon reduceras till en tom och stum kropp eller vålnad. Förövarens bemötande eller behandling av offret blir därmed självuppfyllt.³¹ Individen är numer endast ett objekt och kan därför också bli behandlad som ett. Det innebär att man ses som en främling som är utanför den moraliska gemenskapen och därför tillåts bli behandlad inhumant (Oliver refererar här till Nick Haslam vars studie presenteras nedan). Detta tillåter förövaren att hämningslöst utföra intensiva kränkningar.³²

Oliver argumenterar emot detta och menar att avhumanisering är en missuppfattning. Hon ser avhumanisering som ett kroppsligt begrepp, man blir avhumaniserad genom att bli fysiskt kränkt. Om man (t.ex. som vittne till avhumaniserande ingrepp) tänker på mänsklig värdighet som något som inte bara är kroppsligt, understöder man idén om att avhumaniserande ingrepp fråntar den utsatta individen dess värdighet. Med andra ord offret tappar värdighet i samband med att hen blir fysiskt utsatt dvs avhumaniserad. För att förklara fysiska kränkningar kan begreppet alltså inte enkom vara abstrakt, utan snarare fysiskt. Men om mänsklig värdighet är kroppsligt måste det existera som del av all känsselförnimmelse och vara universell för alla människor. Om detta håller kan inte mänsklig värdighet separeras från individen och avhumanisering kan inte ske. Enligt författarens argumentation visas att begreppet mänsklig värdighet är olämpligt, det ska ju inte kunna tas ifrån oss. Om värdighet kan tas ifrån oss faller rättfärdigandet av mänskliga rättigheter för dessa individer och

³⁰ Ibid., s.85-86.

³¹ Ibid., s.91.

³² Ibid., s.88-89.

begreppet är inte längre etiskt försvarbart. Som vittne till fysisk kränkning borde man alltså tänka om kring begreppet mänsklig värdighet och avmystifiera det så att avhumaniserade utsatta offer ses som individer värda att inkludera i vårt samhälle.³³

Vad som är speciellt med denna studie är att författaren ifrågasätter begreppet mänsklig värdighet och avhumanisering och menar att de är inadekvata begrepp. Hon betvivlar hela föreställningen om mänsklig värdighet då hon genom sitt resonemang visar att det är osäkert och kan tas ifrån en. Hennes argument visar att om mänsklighet är bundet till värdighet, som i sin tur förkroppsligas till någonting fysiskt, blir mänskligheten så skör. I detta resonemang saknades det en diskussion kring kränkning respektive fränsägning av människovärdet. På samma sätt som man resonerar kring mänskliga rättigheter skulle man även kunna resonera kring människovärde. De som inte åtnjuter sina rättigheter är kränkta, detta innebär inte att de förlorat sin mänsklighet eller rätt till rättigheterna som hör därtill. Avhumanisering skulle på liknande sätt kunna vara en kränkning där offret inte får åtnjuta sina rättigheter under en tidsperiod. Detta skulle inte innebära att mänskligheten är bortsprungen, endast att den är negligerad.

Styrkan i studien är hur författaren visar att mänsklig värdighet är förenat med en individs namn, självbestämmande och representation är nödvändigt för att denne ska uppfattas, och uppfatta sig själv, som mänsklig. Detta visar hon trots svårigheten med att konkretisera vad mänsklig värdighet är i praktiken och hur denna går att motverka. Trots att studien är abstrakt lämnas en uppmaning för att återskapa mänsklighet och förhindra avhumanisering. Grundbulten till avhumanisering är socialt exkluderande och därför hävdar hon att samtligas mänsklighet hänger på att få en plats i samhället och bli erbjuden dess skydd.

2.2.2 Omedveten avhumanisering

David Livingstone Smith, doktor i filosofi med inriktning inom psykologi och medvetandefilosofi, har i boken *Less than human: why we demean, enslave and exterminate*³⁴ skrivit om mänsklig natur och dess tendens att avhumanisera medmänniskor. I denna studie fokuserar Smith på det kognitiva i avhumanisering och är noga med att belysa att vi alla är lika förmögna till att avhumanisera. Han menar att avhumanisering är ett psykologiskt fenomen

³³ Ibid., s. 95-96.

³⁴ Smith, 2011.

och har funnits genomgående i mänsklighetens historia, som en sorts medfödd mänsklig drivkraft.³⁵ Boken är från 2011 men beskriver främst historiska händelser, bland annat folkmordet i Rwanda och nazitysklands förintelse, med teoretiska resonemang.

When we dehumanize people we don't just think of them in terms of what they lack, we also think of them as creatures that are less than human.³⁶

Enligt citatet är avhumanisering en uppfattning av andra som mindre än mänskliga. Som om de saknar den mänskliga essensen. Boken ger främst exempel på historiska händelser men författaren menar att avhumanisering sker i vår tankevärld, både medvetet och omedvetet. Detta kan bland annat förstås från hans upprepade uttryck *[we] think of them*, alltså hur vi uppfattar eller ser på andra. Även om våld och utrensning är ett uttryck för avhumanisering är fenomenet i första hand psykologiskt, en attityd gentemot andra, som banar väg för eventuella övergrepp. Detta innebär att avhumanisering kan ske i olika samtida kontexter i samhället även om författaren själv inte tar sig an den debatten.

Smith menar att objektivering och instrumentalisering, (att behandla människor som siffror, monetära värden eller medel för att nå målen), inte är en form av avhumanisering, trots att deras mänsklighet är åsidosatt. Samtidigt ger författaren ingen definition eller förklaring till begreppet avhumanisering. (Han snuddar vid några teorier, bland andra Nick Haslams definition, som presenteras senare i forskningsöversikten). Smith menar dock att begreppet är utslitet och att det inte finns något att tjäna på att diskutera det vidare. Det kan tyckas omotiverat av författaren att exkludera objektivering och instrumentalisering då de tycks följa samma resonemang, att mänskligheten åsidosätts hos de avhumaniserade. När han samtidigt inte definierar begreppet avhumanisering blir det än svårare att granska hans eventuella stöd för detta, särskilt som Haslam inkluderar instrumentalisering i sin definition. Däremot hävdar Smith att han inte har sagt det sista ordet om avhumanisering, utan snarare belyser vikten av att sprida kunskapen om mänskligt beteende för att undvika att åter begå liknande misstag. I detta avseende hade det underlättat om författaren gett konkreta exempel på tekniker och tankesätt att vara vaksam på. Han lägger mer vikt vid att förklara psykologin när

³⁵ Ibid., s. 336.

³⁶ Ibid., s.26.

avhumanisering sker men mindre vid hur yttre omständigheter gör att vår kognitiva förmåga försätts i en sådan situation.

2.2.3 Infrachumanisering

Jacques-Philippe Leyens, professor emeritus i socialpsykologi, har tillsammans med kollegor myntat begreppet infrachumanisering. Hans studier har kretsat kring gruppdynamiker, fördomar och känslor och år 2003 publicerade han och medarbetare artikeln *Emotional prejudice, essentialism, and nationalism* som publicerades i *European Journal of Social Psychology*.³⁷ I denna artikel beskrivs hur infrachumanisering, ett begrepp som grott fram ur avhumanisering, sker omedvetet mellan egen- och främlingsgrupper och är nära sammanknutet med känslor.³⁸ Studien är teoretisk med empiriska källor och synen på mänsklighet hänvisar till de känslor som människor typiskt kan känna.

In explaining differences between groups, people ascribe the human essence to their ingroup and consider outgroups as less human. This phenomenon, [is] called infra-humanization ³⁹

Leyens använder sig av begreppet "mänsklig essens" och hävdar enligt citatet att detta är vad som skiljer människan från övriga ting. Begreppet infrachumanisering används enligt författarna då det erkänner en subtilare form av avhumanisering som undkommer liknelser och paralleller till folkmord och konflikt eller djurliknande uttalanden. När den mänskliga essensen inte erkänns blir alltså den andre uppfattad som mindre mänsklig. Den mänskliga essensen består av primära och sekundära känslor och infrachumanisering definieras i artikeln som när en outgroup frånsägs sekundära känslor, de unikt mänskliga känslorna, och på så sätt ses som mindre mänskliga.⁴⁰ De primära känslorna anser man vara sådana samtliga människor har men som inte är unika för människor såsom ilska, lycka, rädsla och förvåning. Dessa känslor inger även andra arter uttryck för genom sina beteenden. De sekundära känslorna

³⁷ Jacques-Philippe Leyens, Brezo Cortes, Stéphanie Demoulin, et al., 2003, "Emotional Prejudice, Essentialism, and Nationalism", *European Journal of Social Psychology*, vol. 33 no. 6.

³⁸ Henry Egidius, "Innegrupp, ingrupp, egengrupp", 2008, *Psykologilexikon*, 4. utg., Natur och Kultur, Stockholm. Begreppen *egengrupp* och *främlingsgrupp* är nödvändiga för att förstå mekanismen bakom infrachumanisering. Teorin utgår från att individers självbild skapas genom vilka de identifierar sig med och att dessa egenskaper skapar en grupptillhörighet, en så kallad egengrupp. De övriga individerna, som inte antas ha samma egenskaper exkluderas till en främlingsgrupp. I och med exkluderandet skapas i regel ett fördelaktigt bias för den egna gruppen och en nackdel för den övriga.

³⁹ Leyens, 2003, s.703.

⁴⁰ Ibid.

däremot, är egenskaper som är typiska för mänskligheten och är vilka alltid tillskrivs egengruppen, men inte alltid främlingsgruppen. Bland dessa finns kärlek, hopp, förakt och förbittring.⁴¹ De förklarar även att infrahumanisering är en försvarsmekanism för att distanseras från de hemskheter som det rapporteras om i media.⁴²

Leyens hänvisar till "Robbers cave study" för att belysa hur lätt infrahumanisering lockas fram i individer.⁴³ I denna visas att egengrupper med enkelhet kan skapas, oberoende av gruppindelning, och att den gemensamma faktorn är oväsentlig. Skillnaderna grupperna emellan kan alltså vara ren inbillning, bara den uppfattas av egengruppen. Det skapas snabbt stereotyper och fördomar grupperna emellan som leder till infrahumaniseringen. För Leyens har "Robbers cave study"⁴⁴ betydelse då han argumenterar för att infrahumanisering sker med enkelhet, både aktivt och passivt och att egen- och främlingsgrupper är avgörande för att infrahumanisering ska ske. Eftersom Robbers cave studien är utförd på pojkar tar den tydligt avstånd från den klassiska bilden av avhumanisering, eller infrahumanisering om så vill, som något som enkom sker i krigssammanhang.⁴⁵

Leyens och hans kollegor nämner att studien brister i att ge beskrivningar där infrahumanisering inte sker mellan grupper. De är själva övertygade om att de finns grupper där förnekelse av den mänskliga essensen inte sker men har dessvärre inte funnit sådana exempel och kan därför inte bistå med hur infrahumanisering ska kunna motarbetas. Studien belyser att fenomenet kan uppstå mellan alla individer, utan att egentligen ge konkreta exempel på vad det är som triggar beteendet. Detta försvårar ytterligare möjligheten att hitta en lösning. De har alltså skapat ett bredare och än mer svårlöst problem. Däremot nämner de att individer som identifieras med sitt fullständiga namn eller vars perspektiv tas på allvar inte

⁴¹ Ibid., s. 707.

⁴² Ibid., s. 712.

⁴³ Muzafer Sherif, 1958, "Superordinate Goals in the Reduction of Intergroup Conflict", *American Journal of Sociology*, vol. 63, no 4, s.349-351 & 353-355.

⁴⁴ Robbers cave study är ett empiriskt experiment som utfördes av Muzafer Sherif på 1960-talet. Det sattes upp på ett sommarkollo för en grupp pojkar med samma sociala bakgrund med gemensamma värderingar. I studien visades att man med väldigt små medel kan skapa stora friktioner grupper emellan. Pojkarna slumpindelades i två grupper som sedan fick tävla i olika grenar för att ta hem en pokal. Stämningen grupperna emellan blev med tiden hetsk så till den grad att ledarna fick ingripa eftersom fientligheten resulterade i slagsmål och trakasserier. Pojkarna hade utvecklat en starkt positiv partiskhet gentemot sig själva och ett negativt mot främlingsgruppen, som beskrevs med nedsättande och ibland icke-mänskliga egenskaper.

⁴⁵ Leyens, 2003, s.704.

infrahumaniseras.⁴⁶ Denna information är intressant då man utifrån det borde kunna skapa tekniker för att motverka infrahumanisering, åtminstone i individuella fall. Studien lyckas bra med att vidga avhumanisering genom att använda sig av ett nytt begrepp vilket presenteras i helt andra kontexter än det traditionella begreppet avhumanisering. I studien diskuteras bland annat nyhetsrapporteringar och kontexter som är oss mer bekanta.

2.2.4 Mänskliga egenskaper och mänsklig natur

Psykologiprofessorn Nick Haslams studier har bidragit till debatten om avhumanisering då den belyst två varianter av avhumanisering kopplat till människors unika karaktärsdrag. År 2006 publicerade han artikeln *Dehumanization: An Integrative Review* i tidskriften *Personality & Social Psychology Review* där han definierade dessa två typer av avhumanisering.⁴⁷ Studien är till största del en metaanalys av över 80 andra studier inom ämnet men med en stark röst och tydlig tes. Han vill skapa en tydlig förståelse för vad begreppet mänsklighet innebär enligt honom.

dehumanization requires a clear understanding of “humanness”—the quality that is denied to others when they are dehumanized.⁴⁸

Haslams definition har sitt huvudsakliga fokus på mänsklighet och mindre på tekniker eller kontexter där avhumanisering sker. Begreppet mänsklighet delar han upp i två kategorier och när dessa fråntas individen sker de två alternativa formerna av avhumanisering. Kategoriseringen innefattar unikt mänskliga egenskaper (UH från *uniquely human*) och de som tillhör mänsklig natur (HN från *human nature*). UH, utvecklas senare i livet och involverar språk, självkontroll, moral och mer sofistikerade känslor och intellekt. HN, består av karaktärsdrag som både människor och djur besitter och till stor del är biologiska kognitiva drivkrafter. De två typerna av avhumanisering är enligt Haslam beroende av vilken av dessa två som frånskrivs individen. Om man erkänner en människas HN men frånskriver dennes UH kallas detta djurisk avhumanisering. Det omvända kallas för mekanisk avhumanisering. Författaren menar att HN är väsentliga för mellanmänskliga relationer och att de kan anses som medfödda och inneboende. Bland dessa är värme, energi, nyfikenhet, plikttrogenhet med

⁴⁶ Ibid., s. 710-712.

⁴⁷ N. Haslam, 2006.

⁴⁸ Ibid., s.252.

mera.⁴⁹ I denna begreppsdefinition av mänsklighet blir författarens människosyn tydlig då han endast fokuserar på individers psykologiska förmågor. Detta är inte förvånande då psykologi är hans ämnesområde.

När UH-egenskaper fråntas uppfattas den andre som okultiverad, osmart, oanständig, omoralisk osv. Denne anses drivas av biologiska begär och ha en bristande och osofistikerad kognitiv förmåga. Eftersom UH utvecklas senare i livet kan individen uppfattas som barnslig och underutvecklad. När HN-egenskaper förnekas beaktas den andre som robotlik eller omänsklig. När sociala känslor som värme och hövlighet berövas uppfattas individen som känslolös vilket kan leda till att denne blir behandlad som vara eller verktyg.⁵⁰ Enligt Haslam kan både exkludering av UH- och HN-egenskaper, det vill säga djurisk och mekanisk avhumanisering, ske mellan både grupper och individer i sociala sammanhang. Det krävs inte att avhumanisering anordnas eller planeras utan den kan även ske oavsiktligt.⁵¹

Bland styrkorna med denna studie är tydliggörandet av vad som definieras som mänskligt. Genomgången av 80-talet studier är värdefull och tesen genomgående. Däremot ser jag en lucka då studien inte ger konkreta exempel. Det är ett tydligt fokus på de kognitiva egenskaperna men det är svårt att applicera resultaten i praktiken. Författaren brister i att ge exempel på hur, när och var avhumanisering kan ske. Däremot är det ett starkt bidrag till studien att förklara vad den mänskliga kärnan är så ingående till skillnad från andra forskare (exempelvis Smith). Studien är även anpassad till en samtida kontext på så sätt att författaren erkänner att avhumanisering inte bara sker genom medvetet uppsåt, som i krigspropaganda, utan även menar att det sker på daglig basis, mellan individer och mellan grupper, utan politisk agenda.

2.2.5 Reflektioner

De fyra studierna som presenterats ger fyra olika perspektiv på avhumanisering. De har belyst olika situationer, fallgropar och tekniker men med få konkreta lösningar. Ingen av dem har på egen hand gett svar på hur avhumanisering skulle kunna ske omedvetet i mediala sändningar. Som Smith nämnde i sin studie är det viktigt att informera om avhumanisering för att på så

⁴⁹ Ibid., s.256.

⁵⁰ Ibid., s.261.

⁵¹ Ibid., s.259.

sätt undvika att grym och inhuman behandling fortsätter. Eftersom avhumanisering växer fram, enligt honom ur vårt undermedvetna, är det viktigt att veta vilka varningstecken som ska letas efter innan avhumanisering slår rot. Istället för att skapa lösningar har forskarna snarare pekat ut hur fel det kan gå. Fokus på definitioner och förklaringar inom forskningen kan bero på att få studerar avhumanisering tvärdisciplinärt. De olika människosynerna genomsyrar forskningen och då de inte kan enas om en definition handlar debatten snarare om att ge prov på den egna övertygelsen än att skapa lösningar. Denna studie kommer därför dra fördel av det tvärdisciplinära och använda de betydelsefulla resultat som studierna har visat. Hellre än att ge sig an definitionsdebatten om mänsklighet kommer studien fokusera på potentiella fallgropar för svenska media att undvika. Via de exempel som studierna har belyst kommer här skapas ett konkretare riktmärke. För att vända dessa misstag till någonting lösningsinriktat kommer här skapas en nyckel, en uppräkningslista av de tekniker som används omedvetet och som eventuellt skulle kunna vara en riskfaktor för svensk nyhetsmedia idag.

De olika författarna kritiserar tillsammans den klassiska bilden av avhumanisering för att skapa ett modernare begrepp. Smith hävdade bland annat att avhumanisering är inbakat i våra psyken och Leyens tydliggjorde hur lätt egen- och främlingsgrupper skapas och fördomar sinsemellan. Enligt Haslam och Leyens behövs det inte längre en politisk agenda för att avhumanisering ska uppstå. De är noga med att utvidga begreppet och sluta fokusera på grymheter och etnisk utrensning. Detta innebär att mycket av den avhumanisering som sker idag kan vara oavsiktlig och man kan argumentera att det beror på brist på kunskap eller vårdslöshet. Gemensamt bidrar de till ett modernare koncept som vi applicerar på samtida fenomen och använda oss av i denna studie.

Eftersom de i denna forskningsfront är enade kring hur enkelt och oavsiktligt avhumanisering skapas finns det ett värde i att analysera samtida nyhetsmedia. De utvalda kanalerna når ut till många människor och de uppfattas som trovärdiga. De kan på så sätt skapa opinion, förmedla de moraliska normerna och eventuellt skapa en känsla av vi och dem. Därför kommer begreppet omedveten avhumanisering definieras, med hjälp av de perspektiv som studierna ger i denna forskningsfront, samt fler teorier som följer, med hänsyn till nyhetsmedia.

3. Teorier om tiggeri och avhumanisering

I följande avsnitt redovisas tre teoretiska begrepp som beskriver olika former av avståndstagande från tiggande människor. Syftet är att bättre kunna beskriva hur svensk media mer eller mindre oavsiktligt kan ge upphov till avhumanisering. Med denna begreppsapparat kan nyhetsmaterial analyseras för att skapa ökad medvetenhet om rapporteringens oavsedda effekter.

3.1 Obehagligt avvikande

Det finns olika förklaringar till varför tiggeri skapar obehag hos individer. Bland annat exponerar tiggeriet en diskrepans mellan samhällets allra fattigaste och de övriga medborgarna som kan kännas obehaglig. Ojämligheterna som tidigare varit dolda kommer nu upp till ytan och blottas för individer i deras vardagsmiljö på ett sätt som under de senaste åren inte gjorts i samma utsträckning. Gatumiljön har blivit ett forum för samhällets allra mest utsatta och det sticker i ögonen på många.

I studien *“Money for nothing”?: Understanding giving to beggars* genomfördes 55 djupgående intervjuer för att kartlägga attityden gentemot tiggande. Deltagarna bestod av individer som möter eller passerar förbi tiggande på daglig basis vilket genererade en ansamling av upplevelser och känslor kring tiggeri. Resultaten av de förbipasserandes uppfattning av de tiggande har delats upp i olika kategorier och bland dessa fanns ”reciprocitet” och ”moralisk utanförskap”. Författarna lade även märke till att de tiggande delades in i två lag, genuina respektive falska, vilket visade sig spela en avgörande roll för om de förbipasserande gav pengar eller inte. Den dominerande känslan hos de förbipasserande var ambivalens vilket bland annat illustreras av citatet nedan.⁵²

Beggars are seen to be, in part, 'moral strangers' but also close enough to us to be in some ways our moral responsibility.⁵³

De tiggande ses inte som en del av den moraliska gemenskapen enligt de förbipasserande utan är moraliska främlingar. De verkar inte följa de normer och konventioner som vi är så vana vid

⁵² Ian McIntosh and Angus Erskine, 2000, *“Money for Nothing”?: Understanding Giving to Beggars' Sociological Research Online*, vol. 5 no. 1.

⁵³ Ibid., 8.3.

och uppfattas på så sätt som främmande. Eftersom de uppfattas ha andra värderingar och världsuppfattningar är det svårt att känna någon form av gemenskap med de tiggande, uppger olika vittnesmål.⁵⁴ Passiviteten hos de tiggande som många av de intervjuade uppfattar verkar skapa upprörda känslor. Flera intervjuade visar irritation när de beskriver att de tiggande inte erbjuder någonting i gengäld. De jämförs med gatumusikanter som ger underhåll och musik i utbyte. Eftersom de inte erbjuder någonting i gengäld förtjänar de inte heller ersättning, vittnar en intervjuperson.⁵⁵

McIntosh och Erskines resonemang angående tiggeri och de ambivalenta känslor som tiggeri väcker bygger på boken *Gåvan* av den franske sociologen Marcel Mauss. Mauss studerade så kallade "arkaiska" samhällen vid förra sekelskiftet men hans teori tycks även kunna ge en förklaring till dagens svenskars eventuella ambivalens inför tiggeriet. Han menade att gåvor är ett mycket gammalt fenomen, nödvändigt för sociala relationer och som omgärdas av moraliska konventioner.⁵⁶

Mauss menar nämligen att gåvor är något annat än en god och anspråkslös gest utan snarare att det drivs av en inneboende kraft som vi ofrivilligt följer. Efter att ha studerat gåvobeteende i ett flertal olika kulturer lade han märke till att det finns mer likheter än skillnader i gåvoetiketten. Den innebär inte bara att gåvor ska skänkas, utan även tas emot samt att de kräver en kontinuerlig reciprocitet. När de sociala konventionerna följs kan vi knyta sociala band, skapa tillit och känna jämställdhet. När en gåva ges skapas vanligtvis en obalans som kan återställas med hjälp av en gentjänst, den som ger gåvan får en social nettovinst och mottagaren hamnar i skuld. Det är därför ovanligt för folk att ta emot gåvor eller tjänster utan att återgälda med en gentjänst.⁵⁷ Individer som inte ger kan känna sig skyldiga att göra så, men om gåvan tas emot och inte återgäldas bryts konventionen. Detta kan skapa känslor om ambivalens hos den som ger.⁵⁸ Gåvan ska gärna återgäldas med en av samma värde, eller något värdefullare gåva vilket innebär gåvorna kan befästa sociala hierarkier om inte

⁵⁴ Ibid., 6.1-6.2.

⁵⁵ Ibid., 7.1-7.2.

⁵⁶ Marcel Mauss, 1972, *Gåvan*, Argos/Palmkrons Förlag, Uppsala, s.18.

⁵⁷ Ibid., s.27.

⁵⁸ Ibid., s.58.

mottagaren kan besvara gåvan. Detta tydliggör diskrepansen mellan olika samhällsskikt och rubbar individers jämbördighet.⁵⁹

3.2 Fysisk och moralisk avsmak

Tidigare presenterades en studie om avhumanisering, eller infrahumanisering om så vill, av Jacques-Philippe Leyens där han argumenterade för att avhumanisering kan vara omedveten. För att reda ut vad som utlöser detta frånskrivande av känslor hos främlingsgruppen presenteras här en norsk studie om hur porträtteringar av romer kan ge upphov till obehag och avsmak som i sin tur leder till avhumanisering.

En studie av Madeleine Dalskleva och Jonas Rønningsdalen Kunst visar att medias beskrivning av romer leder till ett ökat stöd hos befolkningen för deportering av folkgruppen.⁶⁰ I artikeln svaras det på vilka känslor som framkallas hos åskådare av andras brist på hygien samt vad dessa känslor ger för effekter. Anledningen är att man i norsk media beskrivit romer och deras levnadsförhållanden som osanitära och författarna uttrycker en oro att media skulle kunna bidra till en ökad negativ partiskhet gentemot gruppen. Exempelvis har romer förknippats med avföring på offentliga platser eller i deras bostäder samt blivit beskrivna som djur och med djuriska metaforer.

The negative media depictions of the Roma could play an important role in the prejudice many people show toward this outgroup, perhaps by exacerbating already existing negative attitudes.⁶¹

Avhumanisering förklaras enligt denna studie på liknande sätt som både Leyens och Haslam beskriver i sina studier. Människor har primära och sekundära känslor, eller HN och UH. De skiljer sig åt i studierna men överlag så innefattar HN och de primära, bland annat glädje, ledsenhet och rädsla. De sekundära känslorna, som liknar UH, är bland andra hoppfullhet, entusiasm och dåligt samvete. Studien visade att när avsmak provoceras fram leder det till att

⁵⁹ Ibid., s.27.

⁶⁰ Madeleine Dalsklev, Jonas R. Kunst, "The effect of disgust-eliciting media portrayals on outgroup dehumanization and support of deportation in a Norwegian sample", *International Journal of Intercultural Relations*, vol. 47, 2015, s.28-30.

⁶¹ Ibid., s.28.

främlingsgruppen eller personen som väcker avsmak inte uppfattas som kapabel till mänskliga känslor, utan enbart djuriska.⁶²

Studien visade att artiklar om romers brist på hygien skapar aversion och avsmak hos läsarna och att detta, precis som författarna hade befarat, leder till ett ökat stöd för deportering. Om man uppfattar andra människor som ohygieniska, antingen psykiskt eller fysiskt, framkallas just avsmak vilket bland annat leder till att individer känner mindre empati gentemot dem. Det skapar även en rädsla för att bli smittad, både fysiskt och moraliskt vilket gör att förbipasserande håller sig på avstånd. Kriminalitet är exempel på omoraliskt beteende som kan leda till åskådares aversion. Enligt författarna är denna typ av känslor mer styrande än andra sociala pekpinnar och normer vilket gör dem svåra att motarbeta.⁶³

3.3 Instrumentell människosyn

Enligt Haslams studie består mänsklighet av två byggstenar, HN och UH, vilka leder till att människor kan avhumaniseras på två vis. När HN fråntas individen kan detta kallas för objektivering, mekanisk avhumanisering eller instrumentell avhumanisering. Individen anses då sakna det mellanmännsliga, varma och sociala och löper risk att bli utnyttjad som verktyg. Ett exempel på detta är när individer reduceras till kvantitativa eller ekonomiska värden och dess livsöden blir till siffror.⁶⁴ Den människosyn som är framstående vid denna typ av mekaniska avhumanisering kallar jag för instrumentell människosyn och beskrivs mer ingående här nedan.

Kritik är ofta riktad inom områdena medicin och teknologi där en deterministisk människosyn ibland råder. Bland annat har läkarvård blivit kritiserad för en instrumentell inställning till patienter vid de effektiviseringar av vård och omsorg som sker. Vårdgivare anses då fokusera på vinst i sådan utsträckning att människors värde försummas. Enligt studien "Are numbers killing people: And what is being done about it?" tenderar många vårdbolag att styra om mot en ny vinstmodell som kritiseras hårt då man anser att det nya angreppssättet sätter ett pris på varje patient. Individerna ses som livlösa enheter trots att de än så länge är vid liv.

⁶² Ibid., s.36.

⁶³ Ibid., s. 29 & 38.

⁶⁴ N. Haslam, 2006, s.254.

Exempelvis har patienter nekats den bäst lämpade vården för att den inte anses kostnadseffektiv.⁶⁵

Detta exempel av instrumentell människosyn som till stor del beror på att man mäter individer i ekonomiska värden är en förenkling av verkligheten som antagligen är lättare att kommunicera. Problemet är att det svårligen reflekterar hela sanningen vilket därför riskerar att avhumanisera individer. I min studie där bilden av de tiggande belyses kan eventuellt en liknande människosyn urskiljas. Fenomenet tiggande EU-migranter riskerar att bemötas med en vinst-modell som i exemplet ovan. Detta skulle ske genom att de tiggande beskrivs i kostnader eller vinster och enligt detta angreppssätt beskrivas som bra eller dåliga för landet.

⁶⁵ Penelope M. Mullen, 2014, "Are numbers still killing people: And what is being done about it?", *Operations Research for Health Care*, vol. 3, no. 2, s.91.

4. Oavsiktlig avhumanisering – en begreppsbestämning

I detta avsnitt kopplar vi samman de olika teorierna och forskningsresultaten som nämnts i forskningsfront och teoridel för att skapa en definition av begreppet ”oavsiktlig avhumanisering”. Det finns ingen allmängiltig definition av begreppet avhumanisering men dessa studier kan gemensamt ge en bra förståelse av fenomenet. Här nedan diskuteras de olika definitionerna för att ena dem kring en så kallad ameliorativ uppräkningsdefinition av oavsiktlig avhumanisering för kontexten samtida nyhetsmedia. Villkoren som listas visar att olika tekniker kan leda till samma problematik.

4.1 Ameliorativ begreppsutveckling

Ameliorativ översätts till svenska som *förbättrande* och innebär att man svarar på hur ett begrepp ska förstås i ett specifikt sammanhang, i mitt fall *oavsiktlig avhumanisering i dagens mediala sammanhang*?

Den ameliorativa metoden är skapad av Sally Haslanger, professor i filosofi och genus på fakulteten för lingvistik på MIT, för att analysera konceptet kön i en kontext av social teori. Som namnet ”förbättrande” föreslår är modellen normativ och ämnar att skapa ett begrepp som vi borde förstå det för att de ska uppfylla sitt teoretiska syfte. Syftet, i hennes studie, var att minska ojämlikheterna mellan män och kvinnor. Begreppet hon skapar ska hindra debatten från att falla i fällan och vara fortsatt exkluderande och marginaliserande gentemot kvinnor. Lite förenklat innebär detta att man skapar ett begrepp för att blottlägga orättvisor som annars hade gått omärkt förbi.⁶⁶

För att skapa en ameliorativ begreppsdefinition ställer man sig först ett par vägvisande och pragmatiska frågor. Vad är meningen med begreppet och vad ska det hjälpa oss att förstå? Vad är målet med att skapa ett förbättrande koncept? Tanken är att skapa ett effektivt verktyg att uppfylla målet, kvinnors jämställdhet i Haslangers exempel, förhindra oavsiktlig avhumanisering i mitt. Haslanger menar att koncepten alltid har en *kontextuell variation*, att det finns utrymme för meningsskiljaktigheter kring definitionen då olika läsare kan ha andra ändamål och kontext i åtanke. Därför är det viktigt att vara tydlig med mål och sammanhang

⁶⁶ Sally Haslanger, 2012, *Resisting reality: Social construction and social critique*, Oxford University Press, New York, s.376.

för det specifika ameliorativa uppdraget. Det ameliorativa begreppet behöver inte stämma överens med begreppet som vi känner till det idag, bara det är progressivt och leder debatten mot målet. Definitionen skrivs som en fordran, hur begreppet *bör* förstås.⁶⁷

I denna studie är kontexten den samtida medierapportering på ämnet EU-migranter som tigger i Sverige. Målet med begreppsutvecklingen är att skapa medvetenhet kring effekterna av en viss typ av porträtteringar och språkbruk och på så sätt förhindra oavsiktlig avhumanisering. Den ameliorativa metoden innebär inledningsvis att de teoretiska studiernas definitioner av avhumanisering sammanställas till en sorts uppräkningskrav. Den består av en serie villkor som måste vara uppfyllda för att avhumanisering ska anses förekomma. Varje villkor i listan föregås av ett *omm* (om och endast om) men är med ingen antydning av definitivitet. Alltså kan den justeras om så anses lämpligt i framtida studier eller modifierade kontexter.

Efter det att begreppet tagits fram gör jag sedan en analys av ett empiriskt material med utgångspunkt i den ameliorativa definitionen. Detta material består av artiklar och sändningar där bild och text återger villkoren. Det är ett selektivt urval som avser att illustrera hur medier ibland oavsiktligt använder sig av de olika avhumaniseringsmetoderna. Analysen utgår från detta och undersöker om det finns stöd för att oavsiktlig avhumanisering, enligt den ameliorativa definitionen, sker i det mediala rummet. Därpå diskuterar jag om begreppsdefinitionen är lämpad för kontexten och målet. Den andra frågan om hur svenska medier bidrar till att skapa avstånd mellan de tiggande och de icke tiggande debatteras även här. Detta avsnitt utvärderar den ameliorativa teorin samt den bild av tiggande som media förmedlar.

4.2 Villkoren för att avhumanisering ska föreligga

Av de studier som presenteras i teoriavsnittet råder en samstämmighet om att grundbulten i begreppet avhumanisering är en uppdelning av vi och dem. Detta krävs för att det ska skapas fördomar och negativa stereotyper om främlingsgrupper vilket bland annat beskrevs i "Robbers cave study". Det skapas därmed en egengrupp och en främlingsgrupp. Detta är inte tillräckligt för att avhumanisering ska ske utan det behövs även ytterligare komponenter.

⁶⁷ Katharine Jenkins, 2016, "Amelioration and Inclusion: Gender Identity and the Concept of Woman", *Ethics*, vol. 126, no 2, University of Chicago Press, s.395 & 405.

Gemensamt för både Oliver och Leyens är att de identifierar vikten av att bli igenkänd med sitt namn. Enligt Oliver är det avhumaniserande för en individ att få namnet fråntaget, de uppfattar sig själva som identitetslösa. Leyens nämner att infrahumanisering kan motverkas genom att sätta sig in i främlingens situation samt att just dennes fullständiga namn används. Genom att använda etiketteringar av individer eller grupper där de beskrivs som främlingar kan därför bidra till att infra- eller avhumanisering sker. Detta ger upphov till att offret känner sig objektiverat, de får ingen representation eller erkännande. Enligt Oliver leder objektiveringen (även kallat instrumentalisering eller mekanisk avhumanisering) i sin tur till att förövaren lättare berättigar sina metoder då offret kan användas som medel och inte som mål.

Vid differentieringen grupper emellan uppfattas de egna sociala koderna som normerande och främlingsgruppens som avvikande. Mauss, McIntosh och Erskins studier visade att tiggande människor skapar ambivalenta känslor och främst obehag på grund av att bristen på reciprocitet strider emot någonting mänskligt och inneboende. Detta resonemang innebär att avhumanisering kan ske gentemot tiggande. Den normavvikande sysselsättningen bidrar till underkastelse och befäster deras låga position i hierarkin. Studien om bristande empati visade att människor känner mindre empati mot främlingsgrupper med negativa konnotationer. Detta innebär en oförmåga att begripa andras tankar och känslor samt avsaknad av medkänsla. Om då media bygger upp en negativ och ensidig bild av en grupp i samhället och att dessa stereotyper är förknippade med exempelvis omoral eller skapar avsmak kommer folks medlidande reduceras.

I studien av Dalskleva och Kunst beskrivs vad som av normmän, och då troligtvis även svenskar, kan uppfattas som olämpliga beteenden. Deras studie visar på att avhumanisering sker när individer framställs på ett sätt som skapar avsmak eller aversion hos den som observerar. Avsmak kan vara gentemot fysiska eller moraliska snedsteg och kallas därför i denna studie för fysisk och moralisk avsmak. Detta kan göras på olika sätt bland annat om människor framställs leva under ohygieniska levnadsförhållanden. Då skapas, hos åskådaren, en bild av en människa med underutvecklat känsloliv. De antas därmed endast ha djuriska känslor och sakna känslor som är förknippade med människor.

Enligt Haslam kan man skilja grupper åt genom att exempelvis likna en främlingsgrupp vid djur. Genom denna metod förminskas individens mänsklighet och de uppfattas som outvecklade

varelser. Detta bekräftas även i den norska studien. De menar att vi fränkänner djur moral, social anpassning och ett utvecklat intellekt. En människa som framställs som ociviliserad förnekas de egenskaper som är unikt för människor och det sker därmed en avhumanisering. Dessa uppfattas sakna den sociala anpassningen och de normativa beteenden som förväntas av människor inom ens egengrupp. Detta kan ske genom att exempelvis använda sig av djuriska metaforer eller påtala en brist på språkkunskaper och moral.

Haslam beskriver djurisk avhumanisering som innebär att individen anses sakna de egenskaper som tillhör välfungerande vuxna människor. Bland dessa egenskaper finns moral. Genom detta exkluderas de ur vad Oliver kallar den samhällsliga gemenskapen och blir sedda som främlingar. Sociala beteenden, såsom moral, spelar en betydande roll för gemenskapen inom samhället (enligt Oliver) och den egna gruppen (enligt Leyens). Enligt båda dessa studier är det viktigt för gruppen/samhället att identifiera sig med en social norm. Samtliga gruppmedlemmar känner av denna norm och kan därför utesluta annat beteende som onormalt.

Enligt teorier om objektivering och instrumentalisering kan en mekanisk avhumanisering ske genom att människor beskrivs i kvantitativa termer. Det är eventuellt så att en sådan metod underlättar för studier och statistiska undersökningar men effekten anses vara förenklande och avhumaniserande. Man eliminerar på detta sätt medmänsklighet och moral och skapar en distansering mellan läsare och de tiggande. En sådan deterministisk inställning till individer förstärks genom att beskriva fenomenet i ekonomiska och mätbara termer.

4.3 Avhumanisering – en definition

Avhumanisering sker omm (om och endast om) följande villkor uppfylls;

Subjektet (individen/gruppen):

Får inte föra sin egen talan

Framställs på ett ensidigt och från den dominerande normen avvikande sätt

Framställs med djuriska metaforer

Framställs som omoraliska – fysiskt eller psykiskt

Objektiveras genom att beskrivas i kvantitativa termer

5. Skildringar av tiggande i media

Här nedan följer de fall varpå begreppsdefinitionen kommer tillämpas. Utifrån de redovisade teorierna om tiggeri och avhumanisering (kapitel 3) har nedanstående teman skapats för att undersöka på vilket sätt avhumanisering av tiggande sker i media: Icke-normativt beteende, Avsmak, Djuriska metaforer och Kvantifierad fattigdom. Under varje tema ges några exempel på hur det har skildrats i svensk media de senaste åren. I nästföljande avsnitt (kapitel 6) kommer materialet diskuteras och analyseras med den ameliorativa definitionen av begreppet som grund.

5.1 Icke-normativt beteende

Ett nödvändigt villkor för avhumanisering är att individen uppfattas som socialt avvikande. Exempel på detta kan vara avsaknad av moral, att individen är ociviliserad, att den bryter mot sociala koder och andra normer. Detta för att skapa en diskrepans mellan egengrupp och främlingsgrupp vilket är grundläggande för att avhumanisering ska ske.

5.1.1 Ligor och organiserad brottslighet

Inför EU-valet i fjol gick Sverigedemokraterna ut med det slagkraftiga budskapet "[...] stoppa det organiserade tiggeriet på våra gator". Budskapet var tydligt, tiggeriet i Sverige har kopplingar till organiserad brottslighet och tiggeriet bör därför förbjudas och tiggarna forslas bort från landets gator.⁶⁸ Sverigedemokraternas kampanjer får stor uppmärksamhet i media och i den politiska debatten om tiggeriet kan man skönja en desperation. Politiska uttalanden är riktade mot tiggeriet som varande illegalt, kriminellt och organisera.⁶⁹

Utöver lagförslag om att kriminalisera tiggeri föreslås också att ett småskaligare ingripande mot att denna typ av aktivitet ska få äga rum på allmän plats. Motiveringen är ofta att de

⁶⁸ "Affischen väcker starka känslor", *Debatt om SD-kampanj mot tiggeri*, Program: P1-morgon, Sveriges Radio, 16 maj 2014, [nyhetssändning], <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=1650&artikel=5863965>, åtkomst 1 juli 2015.

⁶⁹ E. Juntti, B. Åberg, J. Ericson, A. Hansson, L. Olsson, "Dags att överväga ett förbud mot tiggeri", *Debatt*, 15 april 2015, <http://www.expressen.se/debatt/dags-att-overvaga-ett-forbud-mot-tiggeri/>, åtkomst 30 juli 2015.; E. Olsson, "M: Förbud organisering av tiggeri", *Dagens Nyheter*, 30 april 2015, <http://www.dn.se/nyheter/politik/m-forbud-organisering-av-tiggeri/>, åtkomst 5 juli 2015

tiggande bedriver organiserad brottslighet och att det därför borde vara förbjudet att utnyttja människor på detta sätt.⁷⁰ Till exempel förbjöds tiggeri på allmän plats i Sala av dessa skäl.⁷¹

De få studier som gjorts om tiggeriets koppling till brottslig verksamhet i Sverige pekar dock alla i samma riktning. Det finns inga bevis på att organiserad brottslighet skulle finnas. Trots detta återfinns en bild i media av de tiggande som organiserade brottslingar. Vidare läggs lagförslag som utgår ifrån att det sker människohandel. Företrädare från exempelvis länsstyrelser och Stadsmissionen har uttalat sig angående det nya lagförslaget och menat att politiker som står bakom förslaget inte har något vetenskapligt stöd.⁷² Andra menar att det redan finns lagar som skyddar individer från att bli utnyttjade på detta vis och att det endast handlar om populism.⁷³

Vid ett tillfälle hänvisade Sverigedemokraternas kommunikationsstrateg, Joakim Wallerstein, till länsstyrelsens rapport för att få stöd för lagförslaget vilket han fick kritik för. Den nationelle samordnaren mot prostitution och människohandel på länsstyrelsen, Patrik Cederlöv, menade att kommunikationsstrategen knappast kunde ha läst rapporten med tanke på i vilken utsträckning han missuppfattat den.⁷⁴

5.1.2 Stör gatubilden

Det råder upprördhet över att de tiggande är passiva, att de inte passar in i samhällsnormen. I en artikel i Aftonbladets sportblad uttalar sig Damkronornas förbundskapten om de tiggande. Han menar att det är svårt att acceptera passiviteten som det innebär att be om pengar. Att

⁷⁰ TT, "Utnyttjande av tiggare kan stoppas", *Svenska Dagbladet*, 22 maj 2015, <http://www.svd.se/utnyttjande-av-tiggare-kan-stoppas>, åtkomst 5 juli 2015.

⁷¹ TT, "Polisen välkomnar förbud mot tiggeri", *Svenska Dagbladet*, 21 april 2011, <http://www.svd.se/polisen-valkomnar-forbud-mot-tiggeri>, åtkomst 5 juli 2015.

⁷² M. Markovits, "Studie slår hål på myter om tiggare", *Svenska Dagbladet*, 1 augusti 2015, <http://www.svd.se/studie-slar-hal-pa-myter-om-tiggare>, åtkomst 11 augusti 2015.; E. Nyman, "SD har inte läst vår rapport", *Svenska Dagbladet*, 14 maj 2014, <http://www.svd.se/medarbetare-pa-lansstyrelsen-om-sds-reklamkampanj-mot-tiggeri>, åtkomst 27 juli 2015.

⁷³ G. Schyman, S. Post, G. Nabavi, "Vi har redan lagstiftning mot utnyttjande", *Dagens Nyheter*, 4 maj 2015, <http://www.dn.se/debatt/repliker/vi-har-redan-lagstiftning-mot-utnyttjande/>, åtkomst 5 juli 2015.

⁷⁴ E. Nyman, "SD har inte läst vår rapport", *Svenska Dagbladet*, 14 maj 2014, <http://www.svd.se/medarbetare-pa-lansstyrelsen-om-sds-reklamkampanj-mot-tiggeri>, åtkomst 27 juli 2015.

de istället borde försöka tjäna pengar.⁷⁵ Även Sveriges migrationsminister Tobias Billström uttalade sin åsikt om tiggeriet. Han hävdade att det är ett oordnat och oärligt sätt att försörja sig på. Ett uttalande som han senare tog tillbaka.⁷⁶

Media rapporterar även om åsikten att tiggande individer skapar en känsla av osäkerhet. Som exempel lades ett förslag i juni i år från moderater som vill underlätta att göra sig av med tiggande från gatorna i Stockholm. Detta bland annat grundat på att de tiggande skapar otrygghet för restaurangägare och boende när de sover i dessa områden.⁷⁷ Även regeringen vill göra det lättare att avhysa tiggande från deras olagliga bosättningar.⁷⁸ Moderaterna går i samma riktning och föreslår speciella utbildningar för ordningsvakter så att även de, och inte bara poliser, kan fördriva de tiggande från sina boplatser.⁷⁹

5.2 Djuriska metaforer

När individer beskrivs med djuriska metaforer innebär det att de frånskrivs de mänskliga egenskaperna som skiljer oss från djuren. Detta är avhumaniserande då det bland annat skapar en distinktion mellan "vår" moral och "deras" livsstil. Ett exempel på detta är i en krönika från Aftonbladet som heter "*Tiggarna ligger som djur i kylan*" och beskriver hur de tiggande står på alla fyra och tigger mitt i vintern.⁸⁰

⁷⁵ A. Käck, "Utspelet: De gör inte ett handtag", *Aftonbladet*, 16 augusti 2015, <http://www.aftonbladet.se/sportbladet/hockey/landslag/damkronorna/article21264649.ab>, åtkomst 16 augusti 2015.

⁷⁶ D. Värjö, D. Velasco, "Den fria rörligheten väger tyngre", *Ekot, Sveriges Radio*, 8 mars 2011, [nyhetssändning], <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=4389270>, åtkomst 13 juli 2015.

⁷⁷ P. Karlsson, "Nya M-förslaget: Inför 'kommunala poliser' för att avhysa tiggare", *Aftonbladet*, 24 juni 2015, <http://www.aftonbladet.se/nyheter/samhalle/article21017547.ab>, åtkomst 29 juli 2015.

⁷⁸ TT, "Regeringen vill göra det lättare att avhysa tiggare", *Svenska Dagbladet*, 24 juni 2015, <http://www.svd.se/just-nu-regeringen-presenterar-atgardspaket-for-eu-migranter>, åtkomst 5 juli 2015.

⁷⁹ C. Johansson, "M vill att ordningsvakter ska avhysa tiggare", *Sveriges Television Nyheter*, 25 juni 2015, <http://www.svt.se/nyheter/regionalt/stockholm/m-vill-att-ordningsvakter-ska-avhysa-tiggare>, åtkomst 5 juli 2015.

⁸⁰ A. Westgårdh, "Tiggarna ligger som djur i kylan", *Aftonbladet*, 2 februari 2010, <http://www.aftonbladet.se/nyheter/kolumnister/anderswestgardh/article12129006.ab>, åtkomst 25 juli 2015

5.3 Avsmak

Avsmak är enligt studien av Dalskleva och Kunst en känsla som leder till avhumanisering. Dels försöker äcklade individer att på olika sätt undvika att bli fysiskt eller moraliskt smittade och håller sig därför undan i möjligaste mån. Avsmak framkallas när nyhetsbevakning rapporterar om en folkgrupps dåliga hygien eller hur deras närmiljö smutsas ner. Det är inte bara dålig hygien, utan även icke-konventionellt beteende som kan verka fränstötande. Känslan av avsmak leder bland annat till att de uppfattas ha färre mänskliga känslor och därför betraktas som avhumaniserade. Artiklarna går hand i hand med de under icke-normativt beteende.

5.3.1 Fysisk avsmak

De senaste åren har ett flertal artiklar och nyhetsinslag handlat om de tiggandes dåliga levnadsförhållanden och kommuners upprördhet om nedskräpning.⁸¹ Bosättningarna utmålas som ohygieniska och osanitära. Bland annat att tiggande hemlösa bor på offentliga toaletter, att de sover trångt tillsammans på håliga presenningar.⁸² Det beskrivs även att de lever utan möjlighet att besöka toalett och tillgång till rinnande vatten⁸³ eller att de bor bland skadedjur och avföring.⁸⁴

⁸¹ M. Georgieva, "Gruber eller gatan?: den kontroversielle hyresvärden", Program: P1 Dokumentär, Sveriges Radio, 26 april 2015, <http://sverigesradio.se/sida/avsnitt/533739?programid=909>, [nyhetssändning], åtkomst 1 juli 2015.

⁸² "Rastplats vid E 22 har blivit läger för tiggare", Program: P4 Kalmar, Sveriges Radio, 17 januari 2015, <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=86&artikel=6070158>, [nyhetssändning], åtkomst 1 juli 2015.

⁸³ F. Armstrong, L. Strömberg, "EU-migranterna utan vatten och el", Program: P4 Västerbotten, Sveriges Radio, 10 juni 2015, <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=109&artikel=6186891>, [nyhetssändning], åtkomst 1 juli 2015.

⁸⁴ J.S. Roosqvist, "Kritik mot polisinsats mot romskt läger i Oslo", Ekot, Sveriges Radio, 3 september 2012, <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=5256021>, [nyhetssändning], åtkomst 1 juli 2015

Det finns även en uppfattning om att migranterna själva bidrar till de sanitära olägenheterna bland annat genom att de skräpar ned sin närmiljö och att de på så sätt omges av skrot och bråte.⁸⁵ För att få bukt med problemet läggs förslag att införa böter mot nedskräpning.⁸⁶

5.3.2 Moralisk avsmak

Moralisk avsmak framkallas hos läsaren av artiklar om tiggande migranter som uppfattas som ohederliga genom att exempelvis luras eller felaktigt utgett sig för att vara funktionsnedsatta. I Expressen har fler artiklar publicerats där EU-migranter utgett sig för att vara döva eller dövstumma för att samla in pengar men att det handlat om lurendrejeri. De har bland annat blivit avslöjade av förbipasserande som kan teckenspråk och menat att de inte känt igen sättet att teckna. I en annan situation har bilister tutat på förment döva tiggande vilket fått dem att hoppa till. I artiklarna insinueras ohederlighet och bristande moral. I en av artiklarna uppmanas folk att akta sig för dem och hålla sig undan.⁸⁷

I en krönika av Soran Ismail beskriver han att han upprörs över ett möte med en tiggande som utgett sig för att vara gravid. Den tiggande kvinnan hade använt sig av en kudde för att ge skenet av en gravidmage varpå Ismail tänker *”Vafan, hon har lurat mig”*.⁸⁸

Ytterligare ett omoraliskt beteende som beskrivs är att de tiggande blir upprörda när de får mindre pengar än vad de förväntat sig och uppträder aggressivt för att få mer pengar.⁸⁹ En

⁸⁵ S. Danielsson, S. Zander, "Sätt en begränsning för allemansrätten", *Debatt*, 12 augusti 2013, <http://www.aftonbladet.se/debatt/debattamnen/politik/article17277431.ab>, åtkomst 30 juli 2015.; J. Pettersson, "Skamligt att politikerna duckar för tiggerifrågan", *Debatt*, 7 augusti 2015, <http://www.aftonbladet.se/debatt/article21224671.ab>, åtkomst 11 augusti 2015.; J. Fredriksson, "Tältlägret i Borås ska rivas: 'Vi återvänder'", *GT, Expressen*, 13 december 2013, <http://www.expressen.se/gt/taltlagret-i-boras-ska-rivas-vi-atervander/>, åtkomst 15 juli 2015.

⁸⁶ P. Karlsson, "Nya M-förslaget: Inför 'kommunala poliser' för att avhysa tiggare", *Aftonbladet*, 24 juni 2015, <http://www.aftonbladet.se/nyheter/samhalle/article21017547.ab>, åtkomst 29 juli 2015.

⁸⁷ S. Larsson, "Sannas varning: Akta er för fräcka dövligan", *Kvällsposten, Expressen*, 12 juli 2015, <http://www.expressen.se/kvallsposten/sannas-varning-akta-er-for-fracka-dovligan/>, åtkomst 15 juli 2015.; A. Pavlica, "'Dövstum' tiggarlige härjar i Skaraborg", *GT, Expressen*, 7 juni 2013 <http://www.expressen.se/gt/dovstum-tiggarlige-harjar-i-skaraborg/>, åtkomst 15 juli 2015.; S. Larsson, "Mannen ville avslöja tiggare – då tutade han", *Kvällsposten, Expressen*, 2 mars 2015, <http://www.expressen.se/kvallsposten/mannen-ville-avsloja-tiggare-da-tutade-han/>, åtkomst 15 juli 2015.

⁸⁸ S. Ismail, "Vi har blivit hårdade mot 'vanliga tiggare'.", *Svenska Dagbladet*, 3 april 2014, <http://www.svd.se/vi-har-blivit-hardade-mot-vanliga-tiggare>, åtkomst 20 juli 2015.

⁸⁹ Ibid.

annan nyhetssändning från Sveriges radio berättar hur en funktionsnedsatt man har lurats av en tiggande man att ta ut pengar från sitt bankkonto och skänka bort dem till mannen.⁹⁰

Det finns även en uppfattning om att de tiggande egentligen tjänar mycket pengar. De menar att migranterna är rika och att de lurar folk att ge pengar till dem genom att ge skenet av att de är fattiga. Detta bekräftas exempelvis i artiklar från Aftonbladet.⁹¹ I ena fallet hade enligt polisen en 18-åring kvinna haft 53 000 kronor på sig. Kvinnan menade att pengarna inte bara tillhörde henne.⁹²

5.4 Kvantifierad fattigdom

En typ av mekanisk avhumanisering sker när man beskriver livsöden i kvantitativa termer. I de artiklar där migration uttrycks i ekonomiska värden vänder migranternas individuella livsöden ryggen. Istället beskriver man vinster, förluster, problem och möjligheter för det egna landet. Avhumanisering sker människor görs till siffror vilket bland annat har skett i två artiklar från Svenska Dagbladet. I dessa nämns bland annat att kostnaderna ökar för kommuner i och med migrationen samt hur många miljoner av Stockholms stads budget som går till tiggande migranter.⁹³ I en debattartikel diskuteras vad de tiggande migranterna kan komma att kosta och vem som ska stå för notan, Sverige eller Rumänien. *"Rent ekonomiskt är det inte så betungande. Det handlar om några miljoner."* menar en av rösterna angående kostnaden för att få de tiggande bort från gatan.⁹⁴

⁹⁰ "Tiggare polisanmäld för att ha lurat funktionsnedsatt man på pengar", Program: P4 Jämtland, Sveriges Radio, 26 april 2015, 2 maj 2014, <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=78&artikel=5852007>, [nyhetssändning], åtkomst 1 juli 2015

⁹¹ J. Westin, "Tiggare spelade pank – bar tusentals kronor", Aftonbladet, 12 juli 2012, <http://www.aftonbladet.se/nyheter/article15108800.ab>, åtkomst 1 juli 2015

⁹² T. Westlund, "Hade 53 000 kronor i bh:n", Aftonbladet, 15 oktober 2014, <http://www.aftonbladet.se/nyheter/article19701336.ab>, åtkomst 25 juli 2015

⁹³ S. Rayman, "Om vådan av avtrubbad empati", Svenska Dagbladet, 25 december 2014, <http://www.svd.se/om-vadan-av-avtrubbad-empati>, åtkomst 15 juli 2015; H. Delling, "Stockholm fördubblar antalet boenden för tiggare", Svenska Dagbladet, <http://www.svd.se/stockholm-fordubblar-antalet-boenden-for-tiggare>, åtkomst 15 juli 2015

⁹⁴ J. Augustin, "S: Sverige ska betala", Svenska dagbladet, 21 januari 2014, <http://www.svd.se/s-sverige-ska-betala>, åtkomst 15 juli 2015.

6. Diskussion och analys

Den ameliorativa definitionen avhumanisering innebär att sådan föreligger omm (om och endast om) (1) subjektet (individen/gruppen) inte får föra sin egen talan, (2) framställs på ett ensidigt och från den dominerande normen avvikande sätt, (3) framställs med djuriska metaforer, (4) framställs som omoraliska – fysiskt eller psykiskt, och (5) objektiveras i kvantitativa termer.

Nedan visar jag med hjälp av det ovan redovisade materialet att det förekommer sådan avhumanisering i svenska media och svarar på frågan: *Hur bidrar svenska medier till att skapa avstånd mellan de tiggande och de icke tiggande?*

6.1 De tiggande saknar röst

Vad nyhetskanalerna och de politiska debatterna har gemensamt i bevakningen av tiggeriet är den ensidiga representationen av dem som uttalar sig. I materialet är det aldrig de tiggande själva som uttalar sig om de olika lagförslagen eller om hur policyförändringar påverkar dem. Majoriteten som står för de olika åsikterna i debatten är politiker, forskare, debattörer med mera vilka blir ställföreträdare för tiggarna. Detta gör troligtvis att klyftan mellan grupperna ökar då de tiggande inte har någon politisk röst, att de kvarstår som objekt. I primärmaterialet beskrev jag att medier skapar läsarnas världsbild och identitet. Eftersom de tiggande inte själva har någon aktiv plats kommer deras identiteter inte heller skildras i media. Detta gör det svårare för konsumenter att identifiera sig med dem och avstånd mellan samhällsgrupperna blir svårt att motverka. Enligt Oliver består mänsklighet av samhällsdeltagande och identitet. När media ger en ensidig representation exkluderas de tiggande från samhällsdeltagande. De tiggande har en passiv roll vilket gör att de också sällan benämns vid namn vilket enligt både Leyens och Oliver leder detta till att individen utan representation uppfattas, och uppfattar sig själv, som mindre mänsklig.

Varför deras åsikter antas vara oviktiga är svårt att svara på, eventuellt för att deras åsikter antas vara självklara. Det kan även vara en ekonomisk fråga, att det är för kostsamt med tolk. Resultatet är en utebliven representation av en central röst i debatten nämligen de tiggande. Det leder i sin tur till att de forum som är tillgängliga för dem reduceras. Debatten om att kriminalisera tiggeriet är vidare ett ställningstagande mot att exkludera de tiggande. Om

tiggeriet skulle förbjudas skulle migranternas yttrandefrihet inskränkas ytterligare. Även de förändringar som just nu genomförs för att underlätta avhysningen av tiggande och hemlösa minimerar deras möjlighet till yttrande. Eftersom minoriteten så sällan själva syns i debatten är gaturummet det forum som kvarstår.

6.2 De tiggande som annorlunda

Kravet för egengrupp och främlingsgrupp uppfylls utan vidare. Utan dessa kan avhumanisering inte ske, enligt Robbers cave studien, men de är inte tillräckliga. Materialet genomsyras av ett vi- och dom-perspektiv, en tydlig skillnad mellan tiggande och förbipasserande. Bland annat i och med att de inte gör sig hörda i den mediala debatten som beskrivet ovan.

6.2.1 Social obalans

Tiggeri som sådant skulle kunna ses som en moralisk avvikelse eftersom det, enligt Mauss, strider mot samhällseliga konventioner om tjänster och gentjänster som är så djupt rotade i oss. De som tigger underkastar sig också på ett sätt som verkar ovan i Sverige. Artiklarna under rubriken *Stör gatubilden* visar att det finns en opposition som är emot tiggeriet som sådant, med liknande argument som i studien av McIntosh och Erskine. Det sticker i ögonen på folk att de tiggande har ett ensidigt anspråk, att de är passiva och bara ber. Förbipasserande kan inte identifiera sig med detta beteende då tjänster ofta förutsätter en gentjänst och annat vore omoraliskt. Tiggeri skulle således kunna uppfattas som en manifestation av avsaknad av moral hos de som tigger. Det leder till att de som tigger avhumaniserar sig själva.

Men med ett sådant resonemang är all medial bevakning om tiggeri en bidragande faktor till att klyftorna mellan tiggande och förbipasserande befästs. Då är fenomenet tiggeri en alienerande aktivitet. Alltså att ägna sig åt tiggeri är ett sätt att försätta sig själv i utanförskap eftersom man inte ger utan bara tar. Den naturliga balansen som Mauss pratar om saknas. Med detta resonemang kan inte media ta ansvaret för att nyheterna bidrar till en ökad risk för avhumanisering.

6.3 De tiggande som djur och som orena

Människor som beskrivs med hund-metaforer är definitionsmässigt avhumaniserade. En sådan beskrivning kan dock ur journalisters perspektiv vara ett försök till att skapa medömkan. Reaktionerna av uttalandet balanserar då mellan att uppfatta individerna som hundlika och att empati väcks. Intentionerna kan vara goda trots att begreppsanvändningen är klumpig.

Detta blir problematiskt när en och samma metafor upprepas vilket är fallet i den norska studien av Dalskleva och Kunst. Då riskerar de att etsa sig fast i folks föreställningsvärld och få en stor inverkan eftersom ett upprepande moment sannolikt påverkar opinionen. Det var svårare än förväntat att hitta material med djur-metaforer i svensk media. I den norska studien hade de observerat ett flertal artiklar där tiggande beskrivits med djurmetaforer men kanske lämpar sig inte detta kriterium i en svensk kontext. Däremot innebär det inte att kriteriet bör tas ut ur den ameliorativa definitionen utan endast att denna typ av explicita avhumanisering sällan sker i Sverige.

I materialet ges gott om exempel på att media belyser de tiggandes sanitära olägenhet och brist på hygien. Detta framkallar enligt teorin känslor av avsmak som leder till att utomstående uppfattar att de tiggande saknar de känslor som är unika för människor. När någonting som är unikt för människor tas ifrån dem sker avhumanisering och de nedgraderas till icke-mänskliga. Detta beskrivs enligt Haslam och kallas djurisk avhumanisering. Medias rapportering om sanitär olägenhet leder till att de tiggande uppfattas som mindre mänskliga och som att de saknar känsla för hygien. Rapporteringen om deras bristande hygien leder även till en uppfattning om dem som orena. Detta leder i sin tur till en aversion och en rädsla för att ådra sig sjukdomar eller ohyra från de tiggande enligt Dalskleva och Kunst. Om individer distanserar sig uppstår ett främlingskap mellan grupperna och en svårighet för de utsatta att integreras i samhället.

Att en person som brister i uppförande och moral skulle smitta personer i sin närmiljö kan verka obegripligt men forskarna menar att omoraliskt beteende framkallar känslor av obehag och aversion. När folk uppmanas att hålla sig undan från tiggande EU-migranter på grund av att de är omoraliska sker en avhumanisering. Detta blir en trolig effekt när Expressen vid flera tillfällen rapporterade om individer som djupt omoraliska.

6.4 Tiggeriet som omoral

6.4.1 Brottslighet

De politiska förslagen om att förbjuda tiggeriet eller det organiserade tiggeriet har svaga eller inga grunder alls. I media lyfts studier fram, och experter uttalar sig, om att det inte finns någon brottslighet bakom tiggeriet. Vidare rapporteras att de politiska förslagen skulle vara populistiska eftersom det redan finns lagar som skyddar mot denna typ av utnyttjande. Detta kan ge signaler om att allt tiggande är kriminellt. Det ges en bild av att det råder politisk panik i och med den främlingsfientliga framfarten. Företrädare för de flesta partier har nu lagt fram förslag på att förbjuda organiserat tiggeri trots bristen på bevis.

Det verkar vara en rådande uppfattning att tiggeri är omoraliskt och därför bör förbjudas. Förslagen om att kriminalisera organiserat tiggeri verkar riktade mot de tiggande snarare än mot brottsligheten (eftersom det inte finns någon dokumenterad sådan). Enligt Oliver och Leyens spelar den samhälleliga moralen betydande roll för gemenskapen. Oliver menar att varje samhälle har sin individuella syn på vad denna moral innefattar och de lagförslag som lagts fram speglar eventuellt den svenska normen. Om en samhällsgrupp inte följer dessa moraliska riktlinjer anses de mindre mänskliga. Om det organiserade tiggeriet skulle förbjudas riskerar de tiggande att indirekt pekats ut, kanske övervakas och ifrågasättas. Det skulle troligtvis öka misstänksamheten emot dem och späda på avståndet mellan tiggande och icke-tiggande. Det nya lagförslaget uppfattar jag därför som att det inte är till för att skydda de svaga, utan för att skydda de som inte vill se misären och det onormala beteendet. Det kan även uppfattas som att förslagen syftar till att tillfredsställa dem som hyser främlingsfientliga åsikter.

6.4.2 Tiggeri som oärlighet

Anklagelser om omoral är viktigt för att avhumanisering ska ske. Det råder olika uppfattningar om att de tiggande egentligen inte är fattiga utan tjänar stora pengar och att de på olika sätt lurar till sig pengar från förbipasserande. Dessa uppfattningar är exempel på att fördomar om omoral och ohederlighet har bitit sig fast. Enligt Smith kan negativa stereotyper mot en grupp göra att människor slutar känna medkänslor. Ingrodda fördomar kan enligt honom bana väg för grym och inhuman behandling av en främlingsgrupp. Alltså kan denna typen av

rapportering innebära att förbipasserande avskärmar sig och inte känner empati för de tiggande. Det kan även leda till värre konsekvenser om man får tro Smith.

De valda artiklarna utgör även exempel på när individer kallas för *tiggare* trots att de vid tillfället inte tiggde. De uppgav sig för att samla in pengar vilket inte bör likställas med tiggeri. Eftersom de var individer som i vanliga fall förknippas med tiggeri blev dessa i artikeln just *tiggare*. Det är problematiskt att begreppet *tiggare* används för att beskriva individer som utför omoraliska eller brottsliga handlingar och inte endast folk som tigger. Det gör begreppet än mer laddat och stigmatiserande.

6.5 Objektivisering av tiggandet

Människor blir till medel när de representeras av ekonomiska värden, vilket beskrivs av Haslam och även i vårdexemplet. Man kan exempelvis tänka sig att inom högerextrem politik hävdar att migrationen kostar staten pengar, vilket lockar andra partier att motbevisa argumenten. På grund av oenighet i frågan pågår en debatt där man istället för att beskriva de tiggande EU-migranterna som medmänniskor förminskas de till siffror. Det ges räkneexempel på vad olika insatser skulle kosta för kommunen, länet eller hela Sverige. Eller vem det är som bär det egentliga ansvaret att betala. Är det EU-migranternas hemland, EU eller Sverige? Även vem som bär det yttersta ansvaret inom landet för att lösa problematiken. Är det kommunerna, staten eller är det upp till var och en? På detta sätt undviker man att behandla de tiggande som medmänniskor och likställer dem istället med en intäkt eller framförallt kostnad. Detta i sig är avhumaniserande. Om debatten skulle enas om vilkas ansvar det är och visa på stora kostnader skulle argumenten vara starka för att skapa en främlingsavvisande politik vilket är problematiskt.

7. Avslutande reflektioner

Materialet visar att det sker en separation mellan de tiggande och icke-tiggande på många olika plan. Genomgående visar nyhetsartiklarna en ensidig bild av de tiggande vilket kan leda till stereotyper och förutfattade meningar. Bland annat genom uttalanden om de tiggande, om deras omänskliga bosättningar, bedrägerier, organiserade brottslighet, lögnaktighet och så vidare. Debatten handlar bland annat om att underlätta att göra sig av med deras bosättningar och opinionen är upprörd för att de tigger. Bildandet av ett "dem" är genom studien väldigt tydligt. Diskrepans mellan "vi" och "dem" är i sig inte avhumaniserande men en grogrund för avhumanisering. Sedan krävs endast en trigger för att avhumanisering ska ske och separationen mellan vi och dem ska öka drastiskt.

Det är intressant och lite skrämmande hur tiggande hemlösa EU-migranter har kommit att med en svepande generalisering bli *tiggare* i nyhetsmedia vare sig de ägnar sig åt tiggeri eller inte. Man kan tänka att det saknas begrepp för att skilja på tiggande och brottslingar men så är inte fallet. Det är snarare en ignorans i svensk nyhetsmedia som leder till felanvändningen av begreppet. De tiggande beskrivs i sammanhang som inte handlar om tiggeri. Exempel på detta finns i artiklarna om att de lättare borde avhysas från sina bosättningar eller när olika brott och bedrägerier begås. Här är de inte tiggande utan endast hemlösa och troligtvis arbetslösa EU-migranter. Trots att de pantar burkar, plockar bär eller försöker försörja sig på andra sätt har de blivit just *tiggare*. Det har blivit en identitet snarare än en aktivitet. Då kan man argumentera att en stereotyp är skapad som urskillningslöst klumpar ihop individer.

Det blir svårt att rapportera utan att avhumanisera eftersom skillnaden mellan en positiv och en negativ tolkning är subtil. När syftet är att skapa medömkan sker istället ett avståndstagande och en diskrepans mellan vi och dem. Exempel på detta är i krönikan där tiggande liknades vid djur. Det blir problematiskt när en sådan metafor skildras upprepade gånger, såsom i Norge. Om det endast är en och samma bild som presenteras upprepade gånger genom samhällets största nyhetskanaler finns det risk för att fördomarna mot gruppen slår rot och man på så sätt befäster man stereotyper. Den påverkan som media har på opinionen är bara en del av den totala påverkan. Vi kan utifrån denna studie inte veta vad de finns för motverkande krafter eller hur informationen från dessa artiklar tas emot. Detta gör det svårt att bestämma vad de avhumaniserande teknikerna har för inverkan. Däremot kan vi

se att materialet uppfyller kraven i definitionen på oavsiktlig avhumanisering. Den samlade bilden är utan tvivel ett oavsiktligt avhumaniserande, enligt min definition.

7.1 Metodologiska reflektioner och lärdomar

Det ameliorativa begreppet belyser komplexiteten av konceptet avhumanisering och legitimerar på så sätt meningen med att skapa ett sådant begrepp. Diskussionsavsnittet har belyst och problematiserat hur tiggande EU-migranter framställs i media utifrån den ameliorativa definitionen. Om begreppet svarar på frågan *Hur ska oavsiktlig humanisering definieras för en bättre förståelse hur fenomenet förekommer i dagens svenska mediala rapportering om tiggeri?* kan det, med ovanstående diskussion i åtanke, troligtvis göra det. Målet med definitionen är att förstå när omedveten avhumanisering sker i dagens media, att kunna använda definitionen för att skapa medvetenhet och på så sätt undvika avhumanisering.

De olika åtalspunkterna, vilka materialet är indelat efter, stödjer den ameliorativa definitionen. Därför är det vanskligt att svara på om begreppet är fulländat eller om det finns tekniker som har gått mig förbi. Olika kontexter efterlyser olika begrepp och just detta begrepp är skapat med stöd av samtida studier. Anledningen till att skapa en forskningsfront med studier inte äldre än 15 år var bland annat att de skulle vara bättre lämpade till att analysera moderna problem. Det var viktigt att koncepten skulle kunna tillämpas på min fallstudie och appliceras på nutida media. Detta har teorierna gjort bra.

Begreppet riskerar att, å ena sidan inte vara inkluderande nog, å andra sidan för bred. Det är en hårfin linje mellan att skapa ett för vitt begrepp och ett inte tillräckligt inkluderande. Är begreppet för extensivt blir det vanskligt att undvika ett avhumaniserande uttryckssätt och om det är för avskalat riskerar begreppet förbise problemen. Vad denna studies resultat visar är att det är svårt för media att undvika omedveten avhumanisering. Det vore problematiskt om begreppet blir så omfattande att problematiken blir svindlande att ta sig an. Effekten av studien riskerar på så sätt att bli kontraproduktiv.

Jag ser dock en lösningsmöjlighet som finner stöd i flertal av de studier som presenterats här, nämligen inkludering genom röst och representation. Genom detta minskas riskerna för avhumanisering genom att diskrepansen mellan den exkluderade samhällsgruppen och den

samhälleliga normen avtar. Man visar då de tiggande i andra kontexter som kan väga upp dagens ensidiga bild samt motverka stereotyper. På så sätt får de en chans att forma den inhemska debatten och ta del av samhälleliga normer och identitet. Däremot är det komplicerat att här ge konkretare riktlinjer än då till nyhetsmedia då det är läsaren som gör den slutgiltiga tolkningen.

8. Fortsatt forskning

Om det vore av intresse skulle en liknande studie kunna utföras med en kvantitativ innehållsanalys och striktare ramar. Exempelvis att göra ett större urval från en kortare tidsperiod alternativt begränsat till en eller två mediekkanaler. Resultaten skulle då kunna analyserats statistiskt. Det hade även varit intressant att granska mediabolagens policys och riktlinjer om dessa finns att tillgå eller intervjua tiggande EU-migranter för deras uppfattning av svenskar som främlingsgrupp.

9. Sammanfattning

Syftet med uppsatsen är att utveckla begreppet oavsiktlig avhumanisering anpassad till en samtida medial kontext samt att skapa en begreppsdefinition som kan nyttjas för att skapa medvetenhet och därför undvika denna typ av misstag. I åtanke finns medias inflytande och opinionsbildande samt de anti-rasistiska intentionerna från Sveriges främsta nyhetsrapportörer. Teorier från olika discipliner har gemensamt skapat en ny begreppsbildning för oavsiktlig avhumanisering. *Oavsiktlig* för att rapportörerna inte antas avhumanisera med avsikt. Studien visar som antaget att medias bild av tiggande EU-migranter är avhumaniserande, däremot dras inga slutsatser om att läsarna okritiskt skulle anamma den avhumanisering som media förmedlar. Att tillägga är dock att det inte går att undvika en viss friktion. Det är svårt för medierna att undvika att skapa diskrepans mellan de tiggande och icke-tiggande. Begreppet som har skapats ger lämpliga konceptuella verktyg för att kunna urskilja var avhumaniseringen slår rot men hävdar inte att alla mekanismer går att motverka.

Studien kan vara av intresse för de svenska medierna i försök motverka främlingsfientlighet och rasism då de försöker vara neutrala men tillvägagångssättet är kontraproduktivt. Den tredje statsmakten har mycket makt och därmed ansvar. När avhumanisering har varit medveten har syftet varit tydligt, man skapar en fiende. I detta samtida fall finns i den

meningen inget hot men trots det skapas en hotbild. Det är svårt att tro att någon annan social grupp skulle få liknande mediabevakning utan att själva få utrymme.

10. Källor

Beijer, Ulla, *Tiggeri: ett nygammalt fenomen*, Forsknings- och utvecklingsenheten, Socialtjänstförvaltningen, Stockholm, 1999.

Dalsklev, Madeleine, Kunst, R. Jonas, "The effect of disgust-eliciting media portrayals on outgroup dehumanization and support of deportation in a Norwegian sample", *International Journal of Intercultural Relations*, vol. 47, 2015, s.28-40.

Dinan, Desmond, 2005, "Ever closer union: an introduction to European integration.", 3. uppl., Lynne Rienner, Boulder.

Edman, Johan, 2008, "Lösdrivarlagen och den samhällsfarliga lättjan", i Hans Swärd & Maria-Anna Egerö (red.), *Villkorandets politik: fattigdomens premisser och samhällets åtgärder – då och nu*, Borås.

Egidius, Henry, 2008, *Psykologilexikon*, 4. utg., Natur och Kultur, Stockholm.

European Commission, 2004, "The Situation of Roma in an Enlarged European Union.", Fundamental Rights and Discrimination, DG Employment and Social Affairs, Unit D3. <http://www.ergonetnetwork.org/media/userfiles/media/egro/situation%20of%20roma.pdf>

Fonseca, I. "The truth about Gypsies", *The Guardian*, 24 mars 2000, [hämtad 2015-10-16] <http://www.theguardian.com/uk/2000/mar/24/immigration.immigrationandpublicservices>

Fraser, C., "French crack down on Roma gangs", *British Broadcasting Corporation (BBC)*, 6 januari 2012, [hämtad 2015-12-16] <http://www.bbc.com/news/world-europe-16428195>

Gripsrud, Jostein, 2011, *Mediekultur, mediesamhälle*, 3. uppl. Daidalos, Göteborg.

Haslam, Nick, 2006, "Dehumanization: An Integrative Review", *Personality & Social Psychology Review*, Lawrence Erlbaum Associates, vol. 10, no. 3, s. 252-264.

Haslanger, Sally, 2012, "Resisting reality: Social construction and social critique", Oxford University Press, New York.

Jenkins, Katharine, 2015, "Amelioration and Inclusion: Gender Identity and the Concept of Woman", *Ethics*, vol. 126 no. 2, s. 394-421.

Kaufmann, Paulus, Kuch, Hannes, Neuhaeuser, Christian., Webster, Elaine, et al., , 2011, *Humiliation, Degradation, Dehumanization : Human Dignity Violated*, Springer, Dodrecht.

Leyens, Jacques-Philippe, Cortes, Brezo, Demoulin, Stéphanie, Dovidio, John F., Fiske, Susan T., Gaunt, Ruth, et al., 2003, "Emotional Prejudice, Essentialism, and Nationalism", *European Journal of Social Psychology*, vol. 33 no. 6, s. 704–717.

Mauss, Marcel, 1972, *Gåvan*, Argos/Palmkrons Förlag, Uppsala.

McElroy, D., "Roma attack in Paris: French Roma by numbers", *The Telegraph*, 19 juni 2014, [hämtad 2015-12-16]
<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/france/10912500/Roma-attack-in-Paris-French-Roma-by-numbers.html>

McIntosh, Ian, Erskine, Angus, 2000, "'Money for Nothing'?: Understanding Giving to Beggars' *Sociological Research Online*, vol. 5 no. 1.

Meeuwisse, Anna & Swärd, Hans (red.), 2013, *Perspektiv på sociala problem*, 2., omarb. utg., Natur & Kultur, Stockholm.

Melin, Elin, "Tiggeri genom Tiderna, ett Socialt Dilemma", *Forskning*, 14 april, 2015, [hämtad 2015-12-15], <http://www.forskning.se/2015/04/14/tiggeri-genom-tiderna-ett-socialt-dilemma/>

Miller, David, 2003, *"Political philosophy: a very short introduction"*, Oxford University Press, Oxford.

Montesino, Norma, Olhsson Al Fakir, Ida, 2015, "Romer i Sverige, ett socialhistoriskt perspektiv", *Socialmedicinsk tidskrift*, vol. 92, no.3, 305 – 314.

Mullen M., Penelope, 2014, "Are numbers still killing people: And what is being done about it?", *Operations Research for Health Care*, vol. 3, no. 2, Pages 91-98.

Oliver, Sophie, 2011, *"Dehumanization: Perceiving the body as (In)human"* i Kaufmann, Kuch, Neuhaeuser, Webster, et al., *Humiliation, Degradation, Dehumanization : Human Dignity Violated*, Springer.

Regeringskansliet, 2015, *"The dark unknown history: white paper on abuses and rights violations against roma in the 20th century"*, Fritzes, Stockholm, [hämtad 2015-10-16], <http://www.regeringen.se/rattsdokument/departementsserien-och-promemorior/2015/03/ds-20148/>.

Sherif, Muzafer, 1958, "Superordinate Goals in the Reduction of Intergroup Conflict", *American Journal of Sociology*, vol. 63, no 4, s. 349-356.

Smith, David Livingstone, 2011, *Less Than Human: Why We Demean, Enslave, and Exterminate Others*, St. Martin's Press, New York.

Universal Declaration of Human Rights, UN Doc. A/RES/217 (III), 10 December 1948.

10.1 Primärmaterial

"Affischen väcker starka känslor", Debatt om SD-kampanj mot tiggeri, Program: P1-morgon, Sveriges Radio, 16 maj 2014, [nyhetssändning], <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=1650&artikel=5863965>, åtkomst 1 juli 2015.

"Rastplats vid E 22 har blivit läger för tiggare", Program: P4 Kalmar, Sveriges Radio, 17 januari 2015, <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=86&artikel=6070158>, [nyhetssändning], åtkomst 1 juli 2015.

"Tiggare polisanmäld för att ha lurat funktionsnedsatt man på pengar", Program: P4 Jämtland, Sveriges Radio, 26 april 2015, 2 maj 2014, <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=78&artikel=5852007>, [nyhetssändning], åtkomst 1 juli 2015.

Augustin, J., "S: Sverige ska betala", Svenska dagbladet, <http://www.svd.se/s-sverige-ska-betala>, åtkomst 15 juli 2015.

Armstrong F., L. Strömberg, "EU-migranterna utan vatten och el", Program: P4 Västerbotten, Sveriges Radio, 10 juni 2015, <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=109&artikel=6186891>, [nyhetssändning], åtkomst 1 juli 2015.

Danielsson S., S. Zander, "Sätt en begränsning för allemansrätten", Debatt, 12 augusti 2013, <http://www.aftonbladet.se/debatt/debattamnen/politik/article17277431.ab>, åtkomst 30 juli 2015.

Delling H., "Stockholm fördubblar antalet boenden för tiggare", Svenska Dagbladet, <http://www.svd.se/stockholm-fordubblar-antalet-boenden-for-tiggare>, åtkomst 15 juli 2015.

Fredriksson J., "Tältlägret i Borås ska rivas: 'Vi återvänder'", GT, Expressen, 13 december 2013, <http://www.expressen.se/gt/taltlagret-i-boras-ska-rivas-vi-atervander/>, åtkomst 15 juli 2015.

Georgieva M., "Gruber eller gatan?: den kontroversielle hyresvärden", Program: P1 Dokumentär, Sveriges Radio, 26 april 2015, <http://sverigesradio.se/sida/avsnitt/533739?programid=909>, [nyhetssändning], åtkomst 1 juli 2015.

Ismail, S., "Vi har blivit hårdade mot 'vanliga tiggare'.", Svenska Dagbladet, <http://www.svd.se/vi-har-blivit-hardade-mot-vanliga-tiggare>, åtkomst 20 juli 2015.

Johansson C., "M vill att ordningsvakter ska avhysa tiggare", Sveriges Television Nyheter, 25 juni 2015, <http://www.svt.se/nyheter/regionalt/stockholm/m-vill-att-ordningsvakter-ska-avhysa-tiggare>, åtkomst 5 juli 2015.

Juntti E., B. Åberg, J. Ericson, A. Hansson, L. Olsson, "Dags att överväga ett förbud mot tiggeri", Debatt, 15 april 2015, <http://www.expressen.se/debatt/dags-att-overvaga-ett-forbud-mot-tiggeri/>, åtkomst 30 juli 2015.

Karlsson P., "Nya M-förslaget: Inför 'kommunala poliser' för att avhysa tiggare", Aftonbladet, 24 juni 2015, <http://www.aftonbladet.se/nyheter/samhalle/article21017547.ab>, åtkomst 29 juli 2015.

Käck A., "Utspelet: De gör inte ett handtag", Aftonbladet, 16 augusti 2015, <http://www.aftonbladet.se/sportbladet/hockey/landslag/damkronorna/article21264649.ab>, åtkomst 16 augusti 2015.

Larsson S., "Mannen ville avslöja tiggare – då tutade han", Kvällsposten, Expressen, 2 mars 2015, <http://www.expressen.se/kvallsposten/mannen-ville-avslota-tiggare-da-tutade-han/>, åtkomst 15 juli 2015.

Larsson S., "Sannas varning: Akta er för fräcka dövligan", Kvällsposten, Expressen, 12 juli 2015, <http://www.expressen.se/kvallsposten/sannas-varning-akta-er-for-fracka-dovligan/>, åtkomst 15 juli 2015.

Markovits M., "Studie slår hål på myter om tiggare", Svenska Dagbladet, 1 augusti 2015, <http://www.svd.se/studie-slar-hal-pa-myter-om-tiggare>, åtkomst 11 augusti 2015.

Nyman E., "SD har inte läst vår rapport", Svenska Dagbladet, 14 maj 2014, <http://www.svd.se/medarbetare-pa-lansstyrelsen-om-sds-reklamkampanj-mot-tiggeri>, åtkomst 27 juli 2015.

Olsson E., "M: Förbjud organisering av tiggeri", *Dagens Nyheter*, 30 april 2015, <http://www.dn.se/nyheter/politik/m-forbjud-organisering-av-tiggeri/>, åtkomst 5 juli 2015.

Pavlica A., "'Dövstum' tiggarlaga härjar i Skaraborg", *GT, Expressen*, 7 juni 2013 <http://www.expressen.se/gt/dovstum-tiggarlaga-harjar-i-skaraborg/>, åtkomst 15 juli 2015.

Pettersson J., "Skamligt att politikerna duckar för tiggerifrågan", *Debatt*, 7 augusti 2015, <http://www.aftonbladet.se/debatt/article21224671.ab>, åtkomst 11 augusti 2015.

Rayman S., "Om vådan av avtrubbad empati", *Svenska Dagbladet*, 25 december 2014, <http://www.svd.se/om-vadan-av-avtrubbad-empati>, åtkomst 15 juli 2015.

Roosqvist J.S., "Kritik mot polisinsats mot romskt läger i Oslo", *Ekot, Sveriges Radio*, 3 september 2012, <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=5256021>, [nyhetssändning], åtkomst 1 juli 2015.

Schyman G., S. Post, G. Nabavi, "Vi har redan lagstiftning mot utnyttjande", *Dagens Nyheter*, 4 maj 2015, <http://www.dn.se/debatt/repliker/vi-har-redan-lagstiftning-mot-utnyttjande/>, åtkomst 5 juli 2015.

TT, "Regeringen vill göra det lättare att avhysa tiggare", *Svenska Dagbladet*, 24 juni 2015, <http://www.svd.se/just-nu-regeringen-presenterar-atgardspaket-for-eu-migranter>, åtkomst 5 juli 2015.

TT, "Utnyttjande av tiggare kan stoppas", *Svenska Dagbladet*, 22 maj 2015, <http://www.svd.se/utnyttjande-av-tiggare-kan-stoppas>, åtkomst 5 juli 2015.

TT, "Polisen välkomnar förbud mot tiggeri", *Svenska Dagbladet*, 21 april 2011, <http://www.svd.se/polisen-valkomnar-forbud-mot-tiggeri>, åtkomst 5 juli 2015.

Westgårdh A., "Tiggarna ligger som djur i kylan", *Aftonbladet*, 2 februari 2010, <http://www.aftonbladet.se/nyheter/kolumnister/anderswestgardh/article12129006.ab>, åtkomst 25 juli 2015.

Westin J., *"Tiggare spelade pank – bar tusentals kronor"*, *Aftonbladet*, 12 juli 2012, <http://www.aftonbladet.se/nyheter/article15108800.ab>, åtkomst 1 juli 2015.

Westlund T., *"Hade 53 000 kronor i bh:n"*, *Aftonbladet*, 15 oktober 2014, <http://www.aftonbladet.se/nyheter/article19701336.ab>, åtkomst 25 juli 2015.

Värjö D., D. Velasco, *"Den fria rörligheten väger tyngre"*, *Ekot, Sveriges Radio*, 8 mars 2011, [nyhetssändning], <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=4389270>, åtkomst 13 juli 2015.